расписано.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 136 (10428) | 1977 чылдың июнь 11, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ШЫНААЛАРДА ХАЙНЫЫШКЫННЫГ ҮЕ

БРЯНСК. Тараан сигеннерниң кезилдезин мал чемин белеткээр тускайлаттынган чүс-чүс отрядтар болгаш звенолар чорудуп турар. Погар районда «Коммунизмче орук» колхозтуң звенозу А. В. Сычевка баштаткан механизаторлары экижиткен сиген шөлдериниң гектар бүрүзүнден 250 центнер ногаан массаны кезип ап турар. Өске-даа хөй-хөй ажыл-агыйлар чаарткан черлерден сигенниң чаагай дүжүдүн ап турар. Сигени ажааттынган черлерге механизаторлар база катап чаштырып турар. Бо чылын ийиги чаштырылганы 60 муң гектар шөлге чорудар. Ол чорук хөй сигенни немей алырының аргазын бээр.

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Соңгу Осетияның ажыл-агыйларында сигенниң массалыг кезилдези эгелээн. Ону механизастаттынган улуг отрядтар чорудуп турар. Кедээниң ажыл-ишчилери ниитиниң малынга бүдүн чартык чылда четчир чем курлавырын тургузар деп шиитпирлээн.

Эртемденнерниң сүмези-биле Соңгу Осетияның дагларында чайгаар бүткен одарларны минералдыг чемишчидилгелер-биле чемгерип, суггарып, сигеннер холуксааларын чаштырып, химиктиг болбаазырадылгазын чорудуп турар. Даг одарларындан баштайгы кестирилгеде-ле гектардан бежен центнер хөй сигенни ап турар.

УЛАН-УДЭ. Бурятияның тускайлаттынган чүс-чүс звенолары сиген шөлдерин болгаш культурлуг одарларны суггарарынче кирипкен. Суггаттыг 127 муң гектар сиген шөлдери сугну алыр. Хорин, Закаменск болгаш өске-даа элээн хөй аймактарның ажыл-агыйлары бүдүн чартык чылга четчир сигенни курлап алыр деп шиитпирлээн.

(СЭТА).

КАМНАЛГА — ҮЕНИҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

СЭКП-ниң XXV съездизи амгы үеде экономиканы хөгжүдериниң кол-кол айтырыгларын тодарадып тургаш, ниитилел хөгжүлдезиниң бирги чергелиг сорулгазы эртем-техниктиг депшилгени шапкынчыдары бооп артпышаанын онзалап демдеглээн.

Республиканың партия организациялары бүдүрүлгени чаа техника-биле эде дерип, механизастаарынче база автоматчыдарынче, дериг-херекселдерни чаартырынче, кылып турар продукцияның шынарын экижидеринче кол кичээнгейни угландырып, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер, камналга чурумун күштелдирер болгаш ажыл-агыйжы эвес, буданнаан чорукту болдурбазынче улуг кичээнгейни салып турар. Улус ажыл-агыйының хемчээлдери амгы үеде канчаар-даа аажок улуг, ынчангаш материалдыг курлавырлардан 1 хуу камналганы алырга, 1 миллиард ажыг рубльди камнап ап болур-дур.

Чыл келген тудум-на республиканың ниити продукция бүдүрериниң хемчээли өзүп турар. Оңгу беш чылдың ийиги чылында үлетпүр бүдүрүлге черлери 110,9 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрер азы эрткен чылдыындан 6,5 хуу хөй болуп турар. Бир эвес камналга чурумун шын сагыыр болза, күрүне шыгжамырынче хөй акша-хөреңгини бистиң республиканың бүдүрүлгелери кирип болур аргалыг.

Чер-черде партия, профэвилел, комсомол организациялары, улусчу контроль комитеттери болгаш бөлүктери, ажылчын коллективтер база ажыл-агыйлар удуртукчулары камналгалыг ажылдаарынче улуг кичээнгейни салып, бүгү ажылдакчыларның харыысалгазын бедидип турар. Ооң түңнелинде республиканың чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, эртем-техниканың мурнакчы чедиишкиннерин ажыглап, продукция бүдүреринге чарыгдалдарны эвээжедип тургаш, камналганы чедип ап турар. Республиканың эът, сүт комбинаттары, эъш-чем, үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелери, «Росводпром» каттыжыышкынының демир-бетон кылыглар заводунуң, чурт үлетпүрүнүң эргелелиниң коллективтери камналга талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылып, бирги кварталда 313 муң рубльге камналганы алган.

1976 чылда республикага ниитизи-биле 2347 тонна кывар чаар чүүлдерин, 950 муң киловатт-шак электроэнергияны, 9700 гекакаллорий чылыг энергиязын, 420 тонна металл, 440 кубометр тудуг материалдарын болгаш 2400 кубометр кургаг штукатураны камнап алган.

Камналга чурумун шыңгыы сагыыр талазы-биле партия болгаш чазактың шиитпирлерин республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери амыдыралга боттандырбышаан, бо ажылды бедик деңнелге тургузары-биле хемчеглерни ап турар.

Камналгалыг болгаш хумагалыг чорук дээш ажылды партия организациялары, ажыл-агый удуртукчулары калбаа-биле чорудуп турза-даа, бо ажылда четпестер ам-даа хөй.

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев: «Чазыг чокка санаар болгаш рубль бүрүзүн, ажылдаан шак бүрүзүн, тонна продукция бүрүзүн ажыктыг кылдыр ажыглаар, ажыл-агыйжы эвес, буданнаан чорукту туюлунга чедир узуткаар — ол болза, бистиң бедик партийжи хүлээлгевис-тир. Чүге дээрге, бистер боттарывыска эң-не үнелиг чүүлге — Төрээн чурттуң байлак болгаш күчү-шыдалдыг болуру дээш, улустуң чаагай чоруу болгаш чечектелиишкини дээш камналга кылып турар бис» деп айыткан. Ындыг турбуже, камналгалыг чорукту күштелдирип, материалдарны болгаш акша-хөреңгини шын ажыглаарынче, ону чарыгдаар нормазын шыңгыы сагыырынче база ону чарыгдаарынга контрольду күштелдирип, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле демиселди күштелдиреринче чамдык бүдүрүлгелерде партия организациялары, оон удуртукчулары кичээнгейни кошкаткан.

1976 чылда Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы 1800 кубометр ыяш материалдарын, «Тудуг кезектери» комбинат 375 тонна арматура баазын, 467 тонна цементини планда көрдүнгенинден ажыр чарыгдаан. Ол ышкаш «Тыва тудуг» трест өске организацияларга болгаш хуу кижилерге мөөңү-биле садар өртекке янзы-бүрү тудуг материалдарын 127 муң рубльге садып чарыгдаан. Акша-хөреңгини ажыр чарыгдаар, камналга чок чорукту «Тыва кобальт» комбинат, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу, «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкын, «Тыва кодээ тудуг» трест болгаш өске-даа чамдык бүдүрүлгелер болдуруп турар.

Бо чылдың бирги кварталында үлетпүр бүдүрүлгелери бараанның продукцияның бот-үнезиниң планын күүсетпээн. Ол үениң дургузунда 2555 муң рубльди ажыр чарыгдаан. Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинады эң хөй акша-хөреңгини — 2483 муң рубльди ажыр чарыгдаап болуп турар. Бараанның продукцияның бот-үнезиниң талазы-биле санажып турар 44 үлетпүр бүдүрүлгелеринден планның даалгаларын 15 бүдүрүлге чедир күүсетпээн, чүгле ол бүдүрүлгелер 2885 рубльди пландан ажыр чарыгдаан.

Хөй артык чарыгдалдар колдуунда-ла чиг-эътти, материалдарны садарындан, технологтуг херекселдерге оттулар чүүл болгаш энергия ажыглаашындан, дериг-херекселдерни чөп ажыглавайн тургузарындан, ниити заводтуң база цехтерниң чарыгдалдарындан, шалың төлевиринден бүдүрүп үндүрүп турарывыс продукцияның шынарының байдалындан болдуруп турар. Ындыг бүдүрүлгелерге «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкын, Чурт үлетпүр эргелелиниң чамдык бүдүрүлгелери, «Тудуг кезектери» комбинат хамааржыр.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге, камналгалыг ажылдаарынга коллективтерде калбарган социалистиг чарыш улуг рольдуг. Дааранылга фабриказында, «Тыва кобальт» комбинатта, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде, сүт комбинадының чамдык бүдүрүлгелеринде, Тураныың амыдырал хандырылга комбинадында болгаш өске-даа чамдык бүдүрүлгелерде камналга дээш социалистиг чарыштың нептереңдии, үре-түңнелдиг болур чоруун бедидеринче, мурнакчы дуржулганы калбартырынче кичээнгейни күштелдирген. Ынчалза-даа, бо ажылды Кызылдың тууйбу заводунда, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунда, пиво заводунда, Үстүү-Енисейниң балык заводунда организастап турары четпес.

Камналгалыг ажылдаары — ол дээрге түр үениң ажылы эвес, а социалистиг ажыл-агыйны удуртуп башкарарының бир кол дөзү болгаш аргазы болуп турар. Бо талазы-биле чедиишкиннерни чедип алырының аргазы болза, чер-черде партия, профэвилел, комсомол организациялары база ажыл-агый удуртукчулары ажылчын коллективтерниң ортузунга курлавыр материалдарны, акша-хөреңгини чөп, шын ажыглаар, планның даалгаларын күүседиринче угланган организакчы болгаш кижизидилге ажылын бедик деңнелге тургузарындан хамааржыр.

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бүгү Тыва изии-биле чүүлдүгзүнүп, чугаалажып турар

ФРОНТУЧУ СӨЗҮМ

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи — эки турачы мен. Совет эрге-чагырганы, төрээн чонумну, черимни фашистиг дайзыннарның ханныг кара аспаандан хостажырынга киржип чордум. Дайын соонда эрткен үжен ажыг чылдарның дургузунда күрүнемге, чонумга күш-ажылым-биле бараан бооп келдим. Дөрт кысты, ийи оолду өстүрүп, кижизиткен ада мен. Уругларымдан суггатчы, повар, башкы, шагдаа-даа кижи бар. Олар база боттарының онаашкан ажыл-ижинге кежээ, кызымаан көргүзүп, хамааты хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип чоруурлар.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чаа Конституциязының төлевилелин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, Конституция комиссиязының даргазы Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның май (1977 ч.) Пленумунга Конституция төлевилелиниң дугайында илеткелин хойжу бригадада малчын эш-өөрүм-биле «Шын» солуңдан номчуп таныжып, улуг чүүлдүгзүнүүшкүн, өөрүшкү-биле хүлээп алдым.

Л. И. Брежнев бодунуң илеткелинге бистиң ниитилел амыдыралывыстың бүгү талаларында улуг, принципиалдыг чаартылгалар болгулаанын онзалап демдеглээн. Ону шынап-ла бистиң чуртувустуң булуң бүрүзүнден көрүп болур. Ак-Эрикте ам быжыг экономикалыг, эртем-билии, культуразы хүн бүрү өзүп турар күш-ажылчы чоннуг колхоз өзүп, сайзырап турар. Бистиң малчыннарывыс совет улустуң бүгү кежиктерин деңге четтирип, Төрээн чуртунуң, чонунуң мурнунга хүлээлгезин күүседип, колхозтуң малын малдап, хөй дүктү, эътти бүдүрер дээш дыжын харамнанмайн ажылдап турар.

Менээ, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизинге, чаа Конституция төлевилелинде Социалистиг Ада-чуртту камгалаары күрүнениң эң чугула хүлээлгези, бүгү улустуң херээ дээн сөстер эргим, үнелиг. Фашист дайзыннарны чылча шаварынга киирген үлүүм дээш дайынчы орден болгаш медальдар-биле демдеглеткилээн мен. Күш-ажылчы Кызыл Туг орден-биле хөй чылдарда чедиишкинниг ажылым дээш база шаңнаттым. Чаа Конституцияның сөс бүрүзүн деткип хүлээп, ону чүүлдүгзүнген сеткилимни илередип тур мен. Тайбың фронтунуң шөлүнден сөзүм ол.

С. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.

«Ак-Эрик» колхозтуң хойжузу.

Тес-Хем район.

ЧАА ҮЕ, ЧАА КОНСТИТУЦИЯ

СЭКП Төп Комитединиң май Пленумундан колдуунда чүүлдүг деп көргеш, бүгү улустуң чугаалажып көөрүнге киирер деп сүмелээни Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Конституциязының төлевилелин ССРЭ-ниң Дээди Совети солун-парлалгада чарлаан.

СЭКП ТК-ның Пленумунга бистиң Коммунистиг партиявыстың Төп Комитединиң Чиңгине секретары, Конституция комиссиязының даргазы Л. И. Брежнев амгы күштүг турар Конституцияны хүлээп алганының соонда эрткен дөртен чылдарның дургузунда бистиң чуртувуста, бистиң ниитилеливисте ханы чаартылгаларның болганын демдеглээн. Бисте сайзыраңгай социалистиг ниитилел тургустунган. Чурттуң экономиказы таныттынмас кылдыр чаартынган. Ону бистер үлетпүрден-даа, кодээ ажыл-агыйдан-даа, культура хөгжүлдезинден-даа, черле ынчаш совет хамаатыларның амыдыралының деңнелинден-даа көрүп турар бис.

Кол-кол социал бөлүктерниң аразында ылгалдар чоорту чидип, ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның эвилели улам быжыкканып, ол ышкаш бистиң чуртувустуң бүгү улуг, биче аймак-сөөк улустарының аразында харылзаазы, дем-каттыштырылгазы, бот-боттарынга дузалажылгазы улам чоокшулажып турарын Конституция төлевилелинде айтып турар.

Хүн бүрүнүң хайым ажылынга чай чок тура, боттарывыстың амыдыралывыста өскерлиишкиннерниң кайы хире улуг чаагайын бистер чамдыкта эскербейн баргылаар болгай бис, а Конституция төлевилелин номчуп ора, ол өскерлиишкиннерниң магалыын, оларның деңнээр чүве чок хөйүн болгаш көрүштүүн дораан эскерип каар-дыр бис. Ол өскерлиишкиннер дээрге-ле бистиң чуртувустуң коммунизмче бурунгаар базымы деп чүве билдингир. А ол базымга бистерниң кижи бүрү бодунуң күш-ажылы-биле, угааны-биле, бүдүрген херээ-биле киржип турарын медерел билири чүүден өөрүнчүг-дүр.

Конституция төлевилелинде «Социал хөгжүлде болгаш культура» деп тускай эге бар. Ол эге болза чечен чогаал болгаш урал чүүл ажылдакчыларының ажылын партия болгаш күрүне ужур-дузалыг деп көрүп, бистиң чуртувуста чогаадыкчы ажылды бүгү улустуң бүдүрүп турар херээниң база бир чарылбас кезээ кылдыр чугулалап көрүп турарының херечизи-дир.

Бистиң чурттуң литературазы хөй национальдыг, совет литература — социалистиг культураның ёзулуг улуг чаалап алыышкыны. Совет Эвилелинде ам 75 улуг, биче аймак-сөөк улустарның төлээлери — чогаалчылар совет литератураны тургузуп турар. Коммунистиг идейлиг чорукчун, литератураның партийжи болгаш улусчу болурунуң принциптеринге кезээде шынчы совет литература чаа кижини — коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчузун кижизидеринге канчаар-даа аажок улуг күш болу берген.

Бистиң Тываны көрүнер даан. Тыва араттар 1930 чылга чедир «а» деп үжүк танывас, билбес чордулар. Национал үжүк-бижик чогааттынганындан бээр ындыг-ла хөй үе эртпээн-даа болза, ам бүгү чон үжүк-бижиктиг апарган, харын-даа тыва чон бодунуң тускай интеллигенциялыг — башкыларлыг, эмчилерлиг, инженерлерлиг, чурукчуларлыг, агрономнарлыг, эртемденнерлиг, чогаалчыларлыг апарган. Бо бүгү башкы Ленинниң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, Совет Конституциязының чырык херелдериниң ачызы деп тывалар медерел билип турар.

Тыва чогаалчылар үжен чылдардан эгелээш амга чедир эвээш эвес чогаалдарны — романнарны, тоожуларны, шиилерни, шүлүглелдерни, ырларны бодунуң улузунга бараалгаткан. Ол чогаалдар совет кижилерни, ылангыя аныяк-өскенни, коммунистиг ёзуга кижизидеринге дузалап турар.

Парлаттынган Конституция төлевилелинде чогаал ажылы кылыры кижи бүрүзүнге хостуг болгаш хамаатыларның ол эргезин күрүне магадылап турар деп база катап чарлаан. Ол дээрге чогаадыкчы ажылдакчыларның моон соңгаар чаа күш-биле, чаа энергия-биле ажылдаарынга улуг идиг.

Чогаалчыларның ажылы онзаланчыр чүүлдерлиг дээрзи билдингир. Ынчалза-даа чогаалчының ажылы бүгү улустуң күш-ажылынга каттыжып, бүгү-ле совет кижилерниң ниити сорулгазын — коммунизм тургузуушкунун чоокшуладырын шиитпирлээр хүлээлгелиг.

С. СҮРҮҢ-ООЛ.

чогаалчы.

ДАГ-МЕТАЛЛУРГИЯ ЦЕГИНДЕ

Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызы «Тыва кобальт» комбинаттың кол өзээ — металлургия цеги болур. Ол цех чыл эгезинден бээр эрткен үениң иштинде планны 103,5 хуу күүсеткен. Ол дээрге, цехтиң иштинге социалистиг чарышты дээштиг организастап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип алганының түңнели болур. Пландан ажыр ол үе дургузунда дыка хөй концентраттыг кобальтыны, а ол ышкаш никельди бүдүрүп үндүрген. Оңгу беш чылдың ийиги чылында цехтиң кижи бүрүзүнге онаажтыр кобальт бүдүрериниң хемчээли планда көрдүнгенинден 8,6 хуу хөй бооп турар. Ол дээрге, тыва металлургтарның күш-ажылчы улуг тиилелгези бооп турар.

Комбинаттың үшкү участогунда нарын аппараттарны боттарының ажылынга мергежээн, хоочун специалистер башкарып, ажылдап турар. Оларның бирээзинге улуг аппаратчик Виктор Григорьевич Просолов база хамааржыр. Ол, комбинаттың тургустунганындан эгелээш ында ажылдап турар. Ооң буруузу-биле бо үениң иштинде аппараттарның үрелип, анаа турар чоруу чаңгыс-даа катап болбаан. Виктор Григорьевичиниң бодунуң күш-ажылчы түңнелдери дээш «Эрес-маадырлыг күш-ажыл дээш» медаль-биле шаңнатканы таварылга эвес. Ол Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың мурнакчызы.

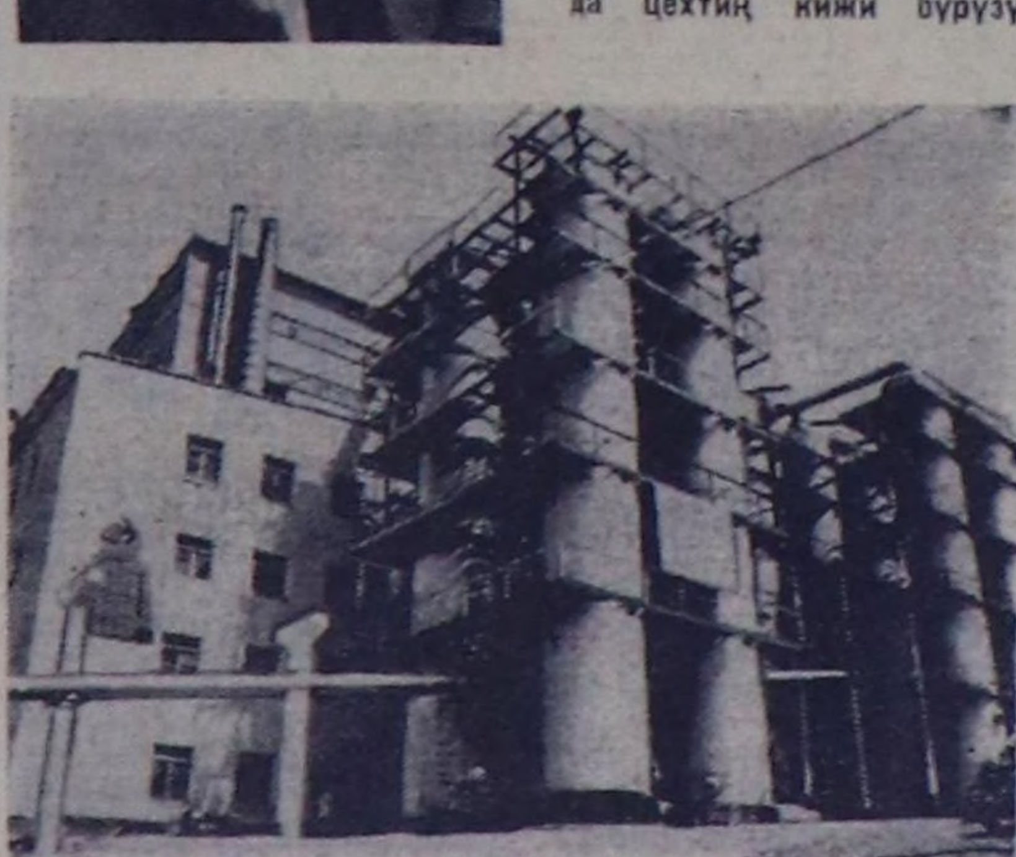

ЧУРУКТАРДА: «Тыва кобальт» комбинаттың даг-металлургия цегиниң үшкү участогунуң аппаратчиги В. Г. Просолов; даг-металлургия цегиниң ниити хевири.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ТАРААЖЫЛАР БАЙЫРЛАЛЫ

Часкы хову ажылдарының доозулганынга тураскааттынган байырлал «ҮТКА 25 чылы» совхозка болган. Ук байырлалда социалистиг чарыштың түңнелин үндүрген болгаш мурнакчыларны шаңнап, мактаан.

Арыскан хову-трактор бригадазы (бригадири Федор Нэйдаң-оол) 993 гектар кызыл-тасты, 389 гектар арбайны, 476 гектар кукурузаны 12 ажыл хүнүнде тарып доозкаш, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ук бригада телевизор-биле шаңнаткан. Социалистиг чарыштың негелдезин ёзугаар ийиги черни Иштии-Хем бригадазы алган.

Механизаторлар аразынга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи хоочун механизатор, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи Сырбыкай Миңчир-оол болган. Ол Москвада Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге баар халас путёвка-биле шаңнаткан. Аныяк механизатор Михаил Самбуу, Шаравии Шир-оол, Чаш Даңзы-Белек оларның ажылы өртектиг белектер-биле үнелеттинген. Ол хүн шупту 82 механизатор шаңнал алган.

В. АНАЙ-ООЛ.

С. С. Фоменкону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республиканың улус ажыл-агыйынга хөй чылда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр Каа-Хем районнуң хамааты камгалалының штавының начальниги **Степан Степанович Фоменкону** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1977 чылдың май 30.

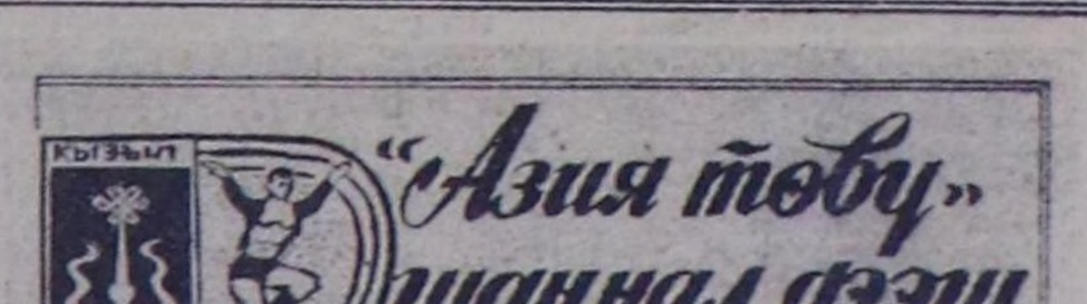

«Азия төвү» шаңнал дээш

БАЙЫРЛАЛДЫЫ-БИЛЕ АЖЫТТЫНГАН

Тыва АССР Азия диптиң төвүнде туруп турар. Ооң найысылалының Комсомол кудумчузунуң бажында, күчүлүг Улуг-Хемниң эриинде Азияның географтыг төвүн илередип көргүскен обелискини (тураскаалды) кылып тургускан. Диптиң төвүнде чурттап, ажылдап турар болганда «Азия төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш маргылдаазын чылдың-на эрттирерин республиканың Күш-культура болгаш спорт комитеди база Хүреш федерациязы шиитпирлээн. Хостуг хүрешти сайзырадыр ооң кол сорулгазы ол. Маргылдааны организастап эгелээнден бээр беш чыл эрткен.

Найысылалдың Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионну байырлал шинчи киир каастап каан. Дүүн кежээкиниң 18 шакта «Азия төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш маргылдаазының байырлыг ажыдыышкыны ында болган.

Маргылдааны эрттирериниң организастыг комитединиң даргазы, Кызыл хоорküүскомунуң даргазы Ш. Д. Куулар карадтың командылакчызының рапортун хүлээп алгаш, Азия төвүнде аалдап келген мөгелерге изиг байыр чедиргеш, спортчу чедиишкиннерни оларга күзээн. Бистиң республиканың спортчу амыдыралында бо маргылдаа улуг болуушкун болуп турарын ол демдеглээн.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржакка сөс берген. СЭКП обкомунуң бюрозунуң өмүнээзинден маргылдааның киржикчилеринге акы-дунмаалыг байырын чедирбишаан, спортчу чедиишкиннерни, хууда амыдыралынга аас-кежикти күзээн. Бо спортчу байырлалда Моол Арат Республиканың Завхан аймааның, элээн каш эвилелдешкен республикаларның хөй национал мөгелериниң киржип турары болза улустарның найыралының улам быжыгып база хөгжүп турарының херечизи-дир деп ол чугаалаан.

ССРЭ-ниң Күш-культура болгаш спорт комитединиң төлээзи Ш. Т. Невретинов байыр чедирип чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның Күрүне гимннери чаңгыланып турда, маргылдааның тугун Европаның болгаш ССРЭ-ниң чемпиону В. Токчинаков, Азияның чемпиону Т. Батчулуун, ВЦСПС-тиң чемпиону В. Оюн олар көдүрүп үндүрген.

«Азия төвү» шаңнал дээш маргылдаага киржири-биле Моол Арат Республиканың Завхан аймааның, Казах, Узбек, Кыргыс, Туркмен ССР-лериниң, Красноярск крайның, Хакас автономнуг областың мөгелери Тывада чедип келгеннер. Эрткен чылдарда бо хире хөй эвилелдешкен республикаларның мөгелери маңаа келбээн. Ниитизи-биле чүс ажыг мөгелер шаңнал дээш хүрежир. Оларның аразында ат-сураглыг мөгелер эвээш эвес. Красноярскиниң төлээзи Европаның болгаш ССРЭ-ниң чемпиону, делегей чергелиг спорт мастери В. Токчинаков, Моолдуң Завхан аймактан келген, Азияның чемпиону, ССРЭ-ниң болгаш Моолдуң спорт мастери Т. Батчулуун, ССРЭ-ниң спорт мастерлери Ф. Феоктистов (Красноярск), А. Шойдук (Кызыл) болгаш өскелер-даа бар.

Дүүн стадионга «Азия төвү» шаңнал дээш маргылдаа эгелээн. 48 килограмм чедир деңзиге спорт мастерлери В. Оюн (Кызыл), Ф. Феоктистов (Красноярск), спорт мастеринге кандидат С. Дажы (Кызыл), 52 килограмм чедир деңзиге спорт мастерлери А. Шойдук, А. Күжүгет (ийилээ Кызыл), 57 килограмм чедир деңзиге спорт мастери И. Хураган (Кызыл), делегей чергелиг спорт мастери В. Токчинаков (Красноярск), 62 килограмм чедир деңзиге бирги разрядчы Р. Еринпил (Моол) болгаш өскелер-даа бирги салыгда [illegible] октап алганнар.

Хүреш дүүн кежээ уламчылаан болгаш бөгүн үргүлчүлеп турар.

Т. ХЕРТЕК.

ЗАВОДТУҢ АТ-АЛДАРЫ ДЭЭШ

Продукцияның шынары дыка хөй факторлардан хамааржыр. Ол дээрге станоктуң канчаар ажылдаарындан, шыйыгның ылавылалдыындан, чиг-эттиң шынарындан болгаш ооң-даа хөй чүүлдерден тодараттынар. Ынчалза-даа ындыг фактор бүрүзүнүң дээрзинде кандыг-бир тодаргай кылыкчы — ажылчын кижи турар болгай. Ынчангаш продукцияның шынары ону кылып турар кижилерниң ак сеткилдииниден, оларның ажылының шынарындан хамааржыр-дыр.

Продукцияны үрей кылышкын чок бүдүрериниң талазы-биле Саратов областың бүдүрүлгелериниң дуржулгазы — шынарны башкарарының бистиң чуртта баштайгы системазы болган.

Бо системаның кол утказы — кандыг-бир кылыгның, технологтуг чорудулганың шынары дээш ажылчынның харысалгазын бедидеринде. Ук система — продукцияны баштайгы негелде ёзугаар хүлээткенин дээш идиг бериишкинге үндезилеттинген.

Ынчалза-даа бо система чүгле продукцияны кылып турар ажылчыннарны хаара тудуп турар болгаш продукцияның шынарын бедидериниң хөй талалыг айтырыгларын чаңгыс бүдүрүлгеге азы каттыжышкынга бедиг шиитпирлеп шыдавас болуп турар.

Львовтуң телеграф аппаратуразы бүдүрер заводка ажылды үрей кылышкын чок болдурарының системазын ажыглап эгелээн. Мында чүгле ажылчыннарның эвес, специалистерниң ажылын база хаара туткан. Ук система ажылдың кандыг-бир тодаргай хевирин кылганы дээш балл санап үнелеп бээриниге тургустунган. Шынар башкарарының бо системазы стандартизацияның баазазынга даяныынга кончуг эптиг болгаш бүдүрүлгениң бүгү-ле участоктарын (кол болгаш дузалакчы) дерилгелериг аргалар-биле организастаан турар ужурлуг. Оларның аразында харылзаалар бүдүрүлгениң стандарттары хевирлиг кылдыр тургустунган. Ук стандарттар продукция бүдүрериниң бүгү чадаларын болгаш ону ажыглаарын бедик көргүзүглер-биле хандырып турар.

Амгы үеде чүгле шынарны башкарарының комплекстиг системазын ажыглап турар бүдүрүлге азы каттыжышкын продукцияның шынарын боттуг экижидерин чедип ап болур. Хереглекчилерден продукцияны ажыглаанының дугайында медээлерни үргүлчү алыр болгаш чиг-эт-биле оларны хандырып турар бүдүрүлгелер-биле сырый харылзааны ындыг бүдүрүлге тудар ужурлуг. Чүгле ынчаар ажылдаан бүдүрүлге чедиишкиннерни быжыглап ап болур.

Бистиң республиканың бүдүрүлгелеринде байдалды өөренип көрүп тургаш, дараазында түңнелди үндүрүп болур. Продукция бүдүрерде стандарттан хажыдышкыннар болуп турарының чылдагааны: алдынып турар чиг-эттиң, материалдарның шынарының хыналдазы кошкак азы шуут хынавайн турар болгаш бүдүрүлгениң технологиязын сагывазындан, бүдүрүлгелерде чамдык специалистер четчелеттинмээнинден, продукцияны шыгжап, кадагалаарының болгаш ону ынай-бээр сөөртүрүнүң чурумун үрээнинден болгулаар.

Ам ооң чижектерин көрээлинер.

«Сельхозтехниканың» районнар аразында салбырының септээн тракторларының, автомобильдерниң шынары куду, оларда салгыдаан чамдык белектер ындапыштыг эвес, дораан үрелир. Ынчангаш ажылагыйлардан хомудалдар хөй. Ооң кол чылдагааны — септелгениң технологиязын эгезинден төнчүзүнге чедир сагывайн турарында, септеттинген техникага шенелдени кылбазында.

Шынар — ажылдың көрүнчүү

Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң хлеб заводтарында (Бай-Хаакта, Туранда, Ак-Довуракта, Чадаанада) хлеб болгаш хлеб аймааның кылыглары даштыкы хевириниң болгаш деңнезиниң талазы-биле дыка хөй таварылгаларда стандартка дүүшпейн турар. Булочкаларның деңнизи 10 хуу хире дудуу болгулаар, а стандарт ёзугаар чайгылары 3 хуудан ашпас ужурлуг. Хлеб чиг азы ажыг болгулаар. Ооң чылдагааны — заводтарда продукцияның хыналдазын организастааны багай, лабораториялар чогуур деңнелге чедир ажылдавас, хемчээр техниканың ажаалды, хайгааралы четпес.

Туранның хлеб заводунда күш-ажылды организастааны болгаш бүдүрүлгеде сагылга-чурум кошкак. Ажылчыннар ортузунда арага-дарыга хандыкшыыр чоруктар эвээш эвес.

Кызылдың эът комбинадының кылганы колбасаның шынары база-ла стандартка дүүшпейн турар.

Үстүнде адаанывыс бүдүрүлгелерде амга чедир-ле продукцияның эки шынарлыы заводтуң бодунуң марказының ат-алдары дээш чоргаарады болбайн турар-дыр. Ооң аңгыда бо чижектер — продукцияның шынарын экижидериниң айтырыгларын чүгле комплекстиг болгаш бүгү талалыг шиитпирлээри чугула деп чүвени бадыткап турар.

«Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын ажылдап кылырының болгаш ажыглаарының талазы-биле Львов областың мурнакчы бүдүрүлгелериниң коллективтериниң болгаш партия организацияларының ажылының дуржулгазының дугайында» СЭКП Төп Комитеди доктаалды хүлээп алган болгай. Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын бүдүрүлгелерге ажыглаар, нептередир дугайында сорулгалар ол доктаалда айыттынган.

Ук системаның онзагай талазы болза, бүдүрүлгениң стандарттарынга үндезилеттингени болур. Ол ышкаш ында эртем, техниктиг, экономиктиг болгаш организастыг аргалар болгаш доктаамал чоруттунуп турар хемчеглер мөөңнеттинген.

Бүдүрүлгениң бүгү албаннарының, килдистериниң, цехтериниң ажылын шынарының тускай коэффициентизин ажыглап тургаш үнелээр.

Ол коэффициент техниктиг хыналда килдизинге баштайгы негелде ёзугаар хүлээткениниң бүгү кылдынган продукцияның санындан хуузун көргүзүп турар. Ону барымдаалап тургаш, шаңналдың хемчээлин тодарадыр. Ол ышкаш «Шынарның тергиини» (үш чергелиг) деп хөрек демдээн болгаш ооң-биле шаңнаарының чурумун тургускан. Чылдың төнчүзүнде шаңнал акша төлээрде «Мастер — алдын холдар», «Мергежилдиң тергиини» аттарны алгаын болгаш «Соцчарыштың тиилекчизи», «Шынарның тергиини» деп хөрек демдектери-биле шаңнатканын база барымдаалаар. Бир эвес шынары багай продукцияны бүдүргени азы технологтуг чурумну хажытканы дээш лаборатория азы техниктиг хыналда килдизи торгаалды онааштырган болза, цехтиң инженер-техниктиг ажылдакчыларынга, албан-хаакчыларынга шаңналдың хемчээлин эвээжедип турар.

Продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын бистиң республиканың чамдык бүдүрүлгелери база чедиишкинниг ажыглап эгелээн.

Тываның автосептелге заводунуң коллективи 1976 чылда ук системаны ажылдап кылгаш, ажыглап эгелээн. Заводта кол инженер К. Чамзынның удурткан ажылчын — координация бөлүү тургустунган. Ол бөлүктүң составында заводтуң кол специалистери — техниктиг килдистиң, техниктиг хыналда килдизиниң, планнаашкын килдизиниң начальниктери болгаш ооң-даа өске специалистер кирген. Ук бөлүктүң сорулгазы — продукцияның шынарын шинчилеп, өөренип көөрү, шынарны башкарарының комплекстиг системазының кол стандартының техниктиг оналдазын төлевилелин ажылдап кылыры, бүдүрүлгениң бодунуң стандарттарының техниктиг оналдазын ажылдап кылыры болгаш ол ажылдарны холбаштырары.

Амгы үеде 9 ындыг стандарттар кылдынган. Оларның бирээзи — «Шынар хүнүн эртирериниң чуруму» деп стандартты бүдүрүлгеде ажыглап эгелээн. Шынар хүнүн кол инженер айда 2 катап, а участоктарга — неделяның пятницада эртирер. Ол көрүлдениң онзагай чүүлү — мурнунда хүлээп алдынган шиитпирлерни канчаар боттандырганын ыяап-ла хынап турары. Стандарттарны белеткээри болгаш бадылаары ам-даа уламчылап турар.

Бо чылдың январьда автосептелге заводунда 1977 чылда шынарны башкарарының системазының организас-техниктиг хемчеглерин ажылдап кылган. Чаа системаны ажыглап эгелээнинден түңнел үндүрери ам-даа элек. Ынчалза-даа завод оңгу беш чылдың баштайгы чылында планныг оналдаларын хуусаа бетинде күүсеткенин билир бис. Технологтуг чорудулганы сайзыраңгайжыдар талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Дыка хөй үнелиг саналдар бүдүрүлгеде шиңгээттинген. Оларның чылда экономиктиг ажыктыы 7616 рубль болган. 11 кезек чаа станоктарны тургускан, 14 аңгы чаа кылыгларны белеткээри шиңгээдип алдынган.

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадында болгаш Кызылдың даараныгга фабриказында саратовчуларның продукцияны үрей кылышкын чокка бүдүрериниң системазын ажыглап турар болгай. Амгы үеде ол бүдүрүлгелерде шынарны башкарарының комплекстиг системазын ажыглаарының бирги базымнарын база кылып турар. Ынчангаш чедиишкинниң чажыды — кандыг-бир хайнышкынныг кампанияны организастаарында эвес, а коллективте кижилер бот-боттарынга негелделиг, завод марказының алдары дээш чоргаарады бадыткап турар таарымчалыг байдалды тургузары болур.

А. КОТОВА,
стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле күрхайгаарал лабораториязында килдис эргелекчизи.

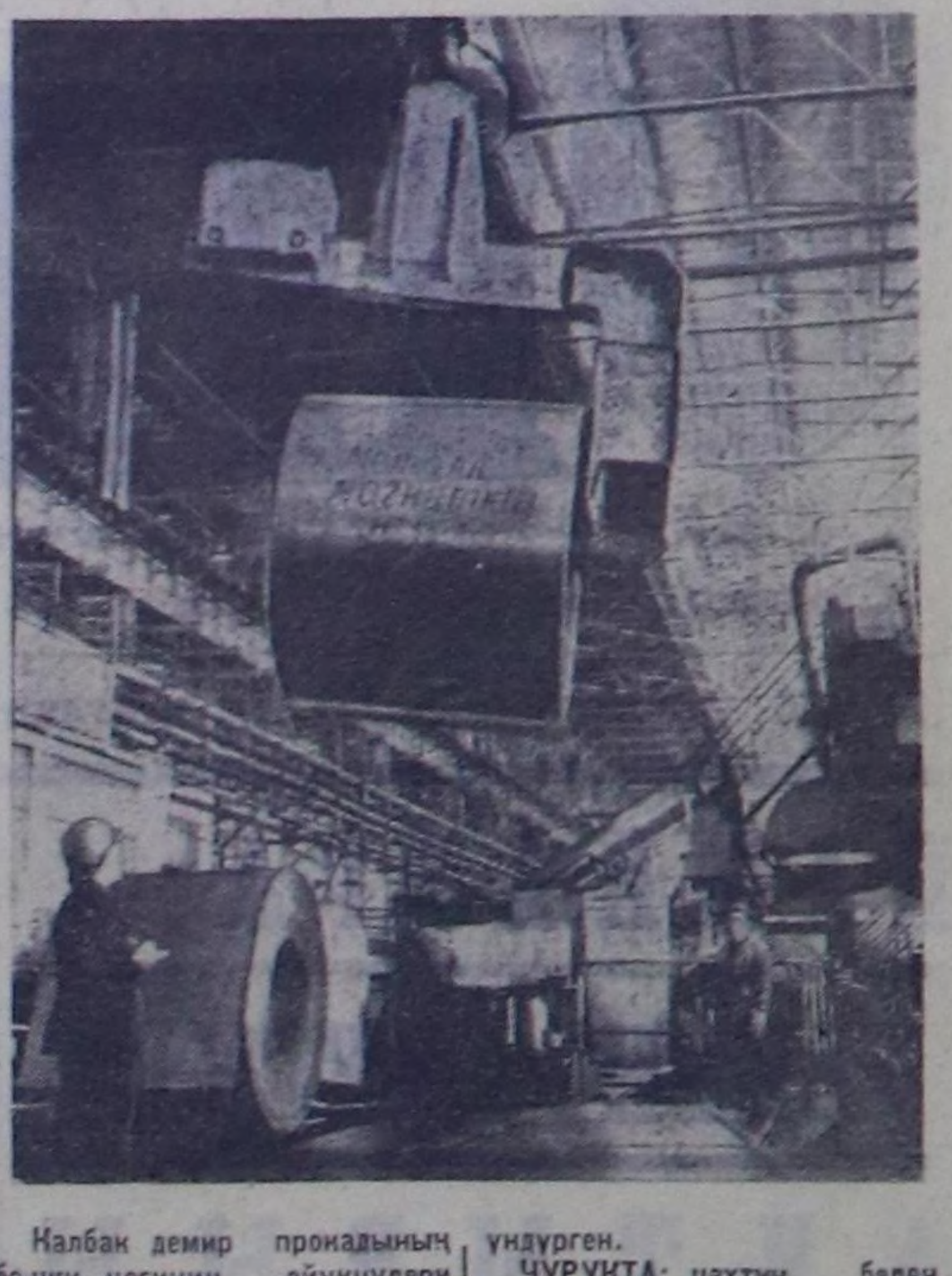

Калбак демир прокадының бешки цегиниң өйүкчүлери чыл эгезинден бээр 170 муң тонна ажыг каңны өйдүрүп үндүрген.

ЧУРУКТА: цехтиң белен продукциязы.

Э. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.

Чылгычының хомудалы

ААЗАП ТУРЗА-ДАА...

Чылгычы. Чаңгыс бо сөстен-не ол кандыг кижи дээрзи тайылбыр чокка-ла билдине бээр. Ол ажылга, шынап-ла, белен-селен кижи ылдашпас. Аңза чүгле эриин эрези тааржыр: дүн-хүн-даа, чай, кыш-даа, чаъс, соок болгаш хат-шуурганда ындыг кижилерге дыынмас.

Мээң мергежилимге ынак болган ужурум ол. Чаңгыс-даа мал ышкынмас, оларны үргүлчү тодуг-догаа тургузар болгаш ниитиге ажыктыг болдурар дээш кызып турар мен. Ынчалза-даа мээн ол күзелим долу боттанмайн тур.

Бисте челер, маңнаар, кандыг-даа чоруктуг аъттар бар. Бо талазы-биле республикага безин алдаржып турдувус. Сөөлгү үеде тускай эртемниглер болгаш өске-даа удурткучу ажылдакчылар солушкаш, чылгыже кичээнгей кошкаан. Совхозта ам чарышка туржук, аът үзүүргедирде херегээр херексел чок: чымчаннаа терге-даа, чиик ээр-даа, чүген, шлея тывылбас. Бо бүгүнү четчелээр, аъттарны чарышка белеткээр болгаш черле чылгы ажылын экижидер дугайында чугааны совхоз директору Борис Иванович Горячев-биле, кол зоотехник Алевтина Петровна Гостюхина-биле болгаш өске-даа харысалгалыг эштер-биле чугаалажып, бижик-даа кириш турдум. Дуза чедирерин аазап-ла турар, аазап-ла турар. Дуза чедирер эвес, харын херек кырында ук ажылды удуртур, башкарар болгаш арга-сүме кадар ужурлуг улус-тур ийин.

Чылгы мал боду адаккыр, каппагай-даа болза, ону камныг эвилээр, камныг өстүрер ужурлуг. Онгача-Аксынга сарататтынмаан хөй эвес езван арткан чүве. Ону камгалаары-биле чылгыны кажаалаар айтырыышкынны кыжын чылгычыларга совхозтуң директору биле кол зоотехниги берген. Чылгыны, ылангыя боос белерни кажаалап болбас дээрзин 1946 чылдан бээр бо совхозка уязы чок чылгычылап келген Соян Дамбый оларга бүзүредип чадап каан, «малды бис харылаар бис» дээш алдыртпааннар. Тускай чылгы кажаазы бар эвес, сиген кажаазынга 200 ажыг малды кажаалаан соонда, чоорту он үш бе ара салган. А бир аныяк бениң кулуну бектелгеш, боду база өлген.

Ук кулуну бектелген бени кодаңга экээрге, совхозтуң кол мал эмчизи Антонина Митрофановна Макаренко, чаяан болуп, анаа чедип келген болган. Ынчалза-даа бергелеп турган малга-даа, хоочун чылгычыга-даа өөрүшкүнү ол бербээн — дуза чедирерин дилеп турда-ла машиназыг халдып чорупкан. Оон Дамбый мал эмчизи Ховалыг Шопак-оолду чалап келген. Аңаа чыылган улус дүн дүшкүже бениң-даа, кулунунуң-даа тынын алыр дээш оралдашкаш чадашкан. Дүне таңныыл хайгаарап хонган...

Мал эмчизи Шопак-оол Ховалыг кулунну бектелгеш өлген деп мега актыны тургускан. Ук актыны кол мал эмчизи эш Макаренко хүлээп албаан, мал чылгычы Соян Дамбыйның буруузу-биле өлген, өртээн оон тыртар деп шиитпирни үндүрген. Элегеске 31 чыл чылгычылаан, он бир уругнуң адазы ам ол бени төлээр ужурга таварышкан. А ооң буруузу чүл? Черле ынчаарга кол мал эмчизиниң ажылында четпестер чок эвес. Бо чазын чылгы ханы алыр айтырышкын берген, ийи хонганда боос болгаш кулуннуг белерниң ханын албас деп база бир шиитпир үндүрген, а бис ынчап ол ажылды доозуп турган-на болгай бис. Бо болгаш өске-даа чамдык айтырыглар чылгычыларга дуза болбас дээрзин билдинир. Ынчангаш совхозтуң дирекциязының бо талазы-биле кандыг бир хемчегни алыр үези келген.

К. ТУМАТ,
Тока аттыг совхозтуң улуг чылгычызы.

Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Н. К. Константинов Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде карбюраторщиктеп ажылдап турар.

Хөй чыл иштинде ажылдап келген дуржулгалыг мастер бодунга онаашкан планныг даалгазын доктаамал ажыр күүседип, коллективте өөрүнүң хүндүткелин чаалап ап келген. Ооң аңгыда ол бо чылдың бирги кварталында ийи чаартыкчы саналды киирген.

1976 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи Н. К. Константинов Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын төлептиг уткуур дээш бо хүннерде улам шудургу ажылдап турар.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

АЛГЫ-КЕШТИҢ, ДҮКТҮҢ ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Алгы-кеш, дүк кодээ ажыл-агыйның чугула продуктуларының бирээзи. Ол үнелиг чиг-эттиң шынарын бедидер, күрүнеге дужаарын көвүдедер дээш дыка хөй хемчеглер алдынып турар болгай. Ол ышкаш ону хүлээп ап турар белеткелчилерниң харысалгазын улам күштелдиреринче кичээнгейни база углаттынган.

Ынчалза-даа белеткел пунктуларынче колхозтардан, совхозтардан болгаш хууда чоннан дужааттынып турар алгы-кештиң, дүктүң шынары кудуу болуп эртипкен.

Бистиң «Алдан-Маадыр» совхозтуң девискээринде чурттап турар чоннуң белеткел черинге 1976 чылда болгаш 1977 чылдың бирги кварталында хуузунда дужааганы алгы-кеш, дүк эң-не кудуку сорттарга таваржып, чиик өртектерге алдынгылаан. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, алгыны, дүктү ковчуг багай ажаап турар-дыр бис. Ылангыя кештиң сөөрда кайы-хамаан чок оя-леже кескилеп каантар, таарыштыр хериш кургатпаан, дырышкак болгулаар. Ооң аңгыда алгыны хүнге азы соокка чиртип каантар. Шак ынчаар чуду-каралап ажаатганындан үнелиг алгы-кештиң даштыкы хевири, шынары баксыраан.

Чондан садып алган дүкте хир, бок, доврак дыка хөй болур. Хойну кыргыырда арыг черге кыргааш, дүктү өң-түзүн аайы-биле аңгылаар, бок-доврааш арыглаар, дыдар ужурлуг. «Алдан-Маадыр» совхозтуң эрткен чылын күрүнеге дужааганы дүктү шын эвес класстаан дээш, ооң өртээн дыка хөй түңгэ кудулаткан. Ооң уламындан совхоз улуг ындарыгга таварышкан.

Дүктү эки аштап арыглааш, алгыны дузап, шынарын экижиткеш, хергеш, оон соонда эккеп дужаар болза, чогуур негелдеге дүгжүр, өртек-үнези өрү болур.

Амгы үеде кыргылда чоруп турар. Дүктүң шынарын экижидер дээш кыргылда пунктуларынга эки класстакчыларны тургузары чугула.

Б. ДОНГАК,
«Алдан-Маадыр» совхозта белеткелчи.

КЫРГЫЛДАГА БЕЛЕТКЕЛ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Шом-Шум, Алдыы, Үстүү Ишкиннерде 18 муң ажыг баш өшкүнүң кыргылдазы доозулган. Совхоз күрүнеге 10 ажыг тонна өшкү дүгүн дужааган. Сандык Ондарга удурткан 5 кижилиг херээженнер звенозу өшкү кыргылдазынга эң идепкейлиг киришкен. Хорлуу Ховалыг, Дарый Ооржак, Татьяна Ооржак болгаш өскелер-даа өшкү кыргылдазынга шалыпкын ажылдап, хөй дүктү кыргып, дужааган.

Совхозка хой кыргылдазын удавас эгелээр. Кыргылдага белеткелди совхозтуң кол зоотехниги Лайзаа Моңгуштуң удурткан тускай бөлүк чорудуп, тус-тус салбырларда кыргылда пунктуларын септеп турар. Дөрт кыргылда пунктуларында электри-биле ажылдаар 62 хачылыг агрегаттар белеткеттинген. Пунктуларда моторларны хынаан, столоваяларны, чурттаар черлерни септээн, лозуң, плакаттарны азарынга белеткээн.

С. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

Суггатчылар бригадазы

Ужуражыр кижим хоочун бригадир Седен Кенденович Ондар эртен эрте совхоз конторазынга кире дүшкеш, чоруун чогудуп алгаш, ховузунче хирт дээн болду. Ол ам 58 харлыг. Билиг-мергежилиниң хөй кезиин чер суггарарынга берип келген. Арын-шырайы хүнге додукан, хүүрек туткан күдер-шыырак ол хоочун-биле ооң соонда бир чүгээр чайлааны бергенде ужуражып чугаалаштым. Удуртуп турар бригадазының ажылын демдеглелден-даа көрүп орбас, беш салаазы дег билир кижи болду.

Седен Кенденович Теве-Хаяга дуржулга станциязы турар үеде-ле суггатчылар бригадазының бригадиринге ажылдап келген. Совхозка безин 30 чыл хиреде бригадирлеп келген болгаш ол талазы-биле арга-дуржулгазы улуг хоочун болду. Ынчан майның ортан үези сооксумаар хүннер турган чүве...

— Чамдык суггарар черлеривис доң ийин. Ону маңаа сөөлүнде суггарар бис. Бригадавыста ол кижи бар бис. Хоочуннар-даа бар-ла, аныяктар-даа бар-ла. Ол чорук харын эки-дир: хоочуннар аныяктарга арга-дуржулгазын дамчыдарда аан. Тарылга шөлдүн суггарып доозуптувус. Бора-Шыраада 50 га, Көк-Талада 100 га ажыг чер бо хүннерге чедир суггартынган. Сиген шөлүн суггарарынче шилчидивис. Ам суггарганывыс чер 300 га ажып тур. Бригадам кежигүннери бир демниг, кызымаккай улус — деп, хоочун суггатчы чугаалап олурду.

Ук бригаданың кежигүннери, шынап-ла, чазын, чайын-даа анаа олурбайн, демниг хөделиң турар улус болду. Олар черни хүүрек тудуп, хол-биле суггарар. Ындыг болганда херек черлерге бичии буга-даа казар, ол-бо черлерге кулакты та чеже катар. Делгем шөлдү бир дески кылдыр суггарары ындыг-ла амыр эвес: ыйгыл, дөң-даа черлер таваржыр болгай. Борта чүгле шыдамык чорук, арга болгаш кызымаккай чорук негеттинер. Седен Кенденовичиниң бригадазы бергелерге тура дүшпес, оңу бир демниг ажып эртип чаңчыккан. Ындыг мурнакчы суггатчыларга П. Ооржакты, хоочун коммунист Ш. Доктугуну, комсомолчу А. Дугарчыны адап болур. Олар хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, эң кызымаккай ажылдап турар.

Хүнде суггарар норма тараа шөлү 1,3 га, а сиген шөлү 2 га. Чымчак, эки чер болза, хүннүң нормазын чайлыг күүседиптерин хоочун бригадир бадыткап чугаалады. Ук бригаданың кежигүннери шаңнал-макталдардан аңгыда, айда ортумаа-биле 150—160 рубль чедир ажылдап ап турар...

Бригаданың чедиишкиннииг ажылдаарынга бригадир кижиниң киирер үлүг-хуузу улуг. Хоочун бригадир Седен Кенденович ол дугайын эки билир. Ак сеткилдиг кызымаккай ажылы-биле хүндүткелди ол чаалап алган.

К. ТҮЛҮШ.
Чөөн-Хемчик район.

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ ЭРТТИРЕР

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнү — июнь 19 чоокшулаан. Соңгулдаларга белеткел ажылдары Моңгүн-Тайга районда калбарган. Соңгулда чоокшулааны-биле холбаштыр районнуң ажыл-ишчилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейи бедээн.

Районнуң девискээринде соңгулда округтары болгаш участоктары, Советтерниң соңгулда комиссиялары бүрүн ажылдап турар. Депутаттарга кандидаттар депшидериниң хуралдары ажылчы чоннарның идепкейлиг киржилгези-биле бедик көдүрлүүшкүннүг эрткилээн. Районда соңгулдаларга белеткел ажылдарында ниитизи-биле 800 ажыг кижи хаара туттунган. Агитпунктуларның дериглгелери эки. Эки ажылдыг агитпунктуларның бирээзинге Мугур-Аксында № 3 агитпунктуну хамаарыштырып болур. Ону аныяк коммунист Х. Конгар билдилиг удуртуп турар. Ук агитпункт көскү агитация-биле эки дериттинген. Мында чугула литератураны, солун-сеткүүлдер четчелеттинген. Агитаторлар соңгукчуларынга доктаамал барып, чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга холбаштыр агитация ажылын чорудуп турар.

Бо чылын район Советинге соңгудар ужурлуг 40 депутаттың 25-и — ажылчыннар болгаш колхозчулар. «Малчын» колхозтуң № 1 хойжу бригадазының хойжузу М. Биче-оол бо чылын дээре көргүзүглерни чедип алган. Ол ооң мурнунда кодээ Советтиң депутадынга ийи удаа улаштыр соңгуттурган. Бо чылын база аңаа улуг бүзүрелди көргүскен. «Мөген-Бүрен» колхозтуң хойжузу Н. Ооржакты, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденин эдилекчизи, мурнакчы малчын К. Баавыйды, районнуң харылзаа салбырының операторуу Р. Хомушкуну, садыгжы Д.-Д. Чапзаңны болгаш оон-даа өскелерни депутаттарга кандидаттар кылдыр депшиткен. Бо хүннерде кандидаттар округтарынга барып, соңгукчулары-биле ужуражып турар. Соңгукчулар кандидаттарга чагыгларын берип эгелээн.

Район, кодээ Советтерниң күүскомнары Советтерниң организас-массалыг ажылдарын улам экижидер талазы-биле чугула хемчеглерни ап турар. Советтерниң сессияларынга чугаалажыр айтырыгларны, «Депутаттың хүнүн» кажан, канчаар эртирериниң болгаш оон-даа өске чугула айтырыгларның организастыг планнарын белеткеп кылган. Депутаттарның, доктаамал комиссияларның болгаш депутаттар бөлүктериниң ажыл-чорудулгазынга эргежок чугула литератураны четчелеп турар. Район, кодээ Советтерниң күүскомнары депутат бүрүзүнүң, доктаамал комиссияларның болгаш депутаттар бөлүктериниң ажылын улам ыңай экижидери-биле амдыгаалтан боттуг ажылдарны чорудуп турар.

Советтерниң организас-массалыг ажылдарын улам идепкейжидип, депутаттарга практиктиг дуза чедирер талазы-биле дузаны үстүкү органнар бисте көргүзүп турар-даа болза ажылда четпестер ам-даа бар. Ылангыя Советтерниң күүскомнарының материалдыг баазазы кудуу деңнелде. Тодаргайлаарга, кодээ Советтерниң турар бажыңнары бичии, стол, сандай дээш черле ниити херекселдери эргижирээн, автотранспорт-биле хандырылгазы багай. Ол ышкаш Советтер ажылының шугумунга эргежок чугула литература бистиң районнуң ном магазиннеринге сөөлгү үеде шуут келбестээн. Бо четпестерни чайладыры-биле чугула хемчеглерни дарый алыры чугула.

М. ОНДАР,
Моңгүн-Тайга райкүүскомунуң секретары.

ҮЛЕГЕРЛИГ КОРУМ-ЧУРУМ ДЭЭШ

УДУРТУЛГАНЫ

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги пленуму ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезин комплекстиг чорударының талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан чугула доктаалды хүлээп алгандан бээр чыл чыгап турар. Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозта партия, совет, комсомол органнары болгаш хөй-нийти организациялары пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар база чамдык кижилерниң арагалаар, ажылдан оспаксыраар, кем-херек үүлгедир чоруктарынга удур демиселди күштелдирер дээш кандыг ажылдарны кылып чорудуп турарыл? Маңаа хамаарышкан чамдык саннар, фактыларны көрээлинер.

Бо чылдың бирги кварталында «Коммунизмче орук» колхозка кем-херек үүлгедиишкинни эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге элээн кызырылган. Ол канчап чедип алдынганыл? Бир-тээ, ол колхозка чурттап, үстүнде айтырыгга хамаарышкан ажылдарны хүн бүрү хайгаарап көрүп турбаан болганымда, ол бүгүнү удуртуп чорудуп турган кижилерге сөстен бергеш, чаңгыс чер чурттугларының чугаазындан колхозтулар чамдык түңнелдерни үндүрер боор деп идегедим.

Седип-оол Донгак, колхозта партком секретары:

— Партком колхозта партия эге организацияларының хүн бүрүдеги ажыл-херээн удуртурундан аңгыда хөй-нийти организацияларының ажылын удуртуруңче улуг кичээнгейни салып турар. Эрткен айларда болгулаан партком хуралдарынга кодээ Совет күүскомунуң, херээженнер чөвүлелиниң, улусчу дружинаның, «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының болгаш клуб чөвүлелиниң кылып келген ажылдарының дугайында дыңнадыгларны ап, чугаалашкан бис. Аңаа ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумунуң, арагалаар болгаш кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демисел чорударының база чоннуң культурлуг дыштанылгазының дугайында айтырыгларны шыңгыы чугаалажып, бо талазы-биле ажылдарны дээштиг болдурар дээш тодаргай хемчеглерни-даа ажылдап кылдывыс. Партбюронуң үндүрген шиитпирлерин чер-черде эге организацияларның канчаар күүседип турарын, өйлеп-өйлеп хынаарын партком кежигүннеринге даасан. Ооң-биле чергелештир дорт хүлээлген ажылынга бот-харысалгазының дугайында тус-тус коммунистерниң дыңнадыгларын база ап турар бис. Чоокку үеде эртилээн хуралдарга ындыг дыңнадыгларны колхоз баштаар чериниң даргазы Б. Моңгуш, колхозта комсомол комитединиң секретары Ш. Моңгуш болгаш өскелер-даа кылганнар. Ол ышкаш чон ортузунга масса-политиктиг ажыл, ылангыя чер-чер Советтеринге соңгулдалар-биле холбашкан агитация ажылы партия комитединиң кичээнгейинде турар.

Колхозта шупту алды партия эге организациязы бар. Оларның иштинден Солчур ортумак школада парторганизация (секретары К. Ооржак), тонте партия организациязы (секретары Д. Дииңилаа) багай эвес ажылдап, чон ортузунга бүгү-ле масса-политиктиг ажылдарны өскелерден эки удуртуп чорудуп турар.

Сандый Шойдак, Солчур кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы:

— Ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар чоруктарга удур демиселди доктаамал удуртуру-биле кодээ Совет күүскомунуң чанында профилактика чөвүлелин тургускан бис. Ол айда, кварталда чорудар ажылдарны тодаргай айыткан план ёзугаар ажылдап турар. Ооң бөлүктерин фермада, хойжу бригадаларда база тургускулаан.

Профилактика чөвүлели кандыг ажылдарны кылып чорудуп турарыл? Бирээде, мооң мурнунда шииттирип чораан кижилерниң, арагалаар, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, ниитиниң корум-чурумун үрээр, харын-даа хулиганнап, кем-херек үүлгедиишки дег кижилерниң, «берге» кижизидилгелиг элээдилерниң даңзызын тургускаш, оларның тус-тузу-биле беседалажып, түр азы доктаамал-даа ажылдарга киирип турар. Ооң аңгыда арагага сундулуг кижилерни эмнедир ажылды чорудуп турар. 1976—77 чылдарда даңзыга кирген 33 арагачының 29-у эмнеткен. Оларның хөй кезии ам эттинген, ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында багай эвес ажылдап турарлар. Ынчалза-даа арагачылар-биле демиселде четпестерни база миннир апаар: эмнеткен кижилерниң чамдызы катап арагалап эгелээн болгаш оларның чамдыктары ооң соонда база катап эмнеткен. Амгы үеде арагалаар кижилер эвээжээн, арткан ийи-чаңгыс арагачыларның тус-тузу-биле ажыл чорудуп турар бис.

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги пленумунуң шиитпирлеринде арага-дары садарын чурумчудары база кол кичээнгейни салган болгай. Аңаа даянгаш, эрткен чылдың май айдан эгелеп чаңгыс магазинге арага садарын доктааткан бис. (Ооң мурнунда ындыг магазиннер үш черге турган). Ынчангаш арага садарының доктааттынган шактарын шыңгыы сагыырын садыгжылардан негеп, ону үрээн таварылгада күүском хуралынче келдирткеш, чугаалажып, хемчээн ап турар бис. Профилактика чөвүлелиниң даңзызынга доктаамал ажыл чок ийикпе маңгысталчак амыдыралдыг кижилерниң саны моон мурнунда 19 чедип турган. Оларны холга ап, ажылдарга киирип, үргүлчү хайгаарап келгенивистиң түңнелинде ам үш-ле кижи арткан. Ол түр, сезоннуг ажылдарга сундулуг кижилерни доктаамал ажылдарга ажылдадырын көрүп турар бис.

«Берге» кижизидилгелиг элээдилер-биле ажылдаар тускай комиссияны (даргазы Д. Дииңилаа) кодээ Совет күүскомунуң чанында тургускан. Ол доктаамал ажылдап турар. Ылангыя ооң даңзыда кирген элээдилерни күш-ажылдың хоочуннарынга кожуп, дагдынылга ажылын экижиткени өөредиглиг түңнелдерни берген: оолдарның чуруму коскузу-биле эттинген.

Сагаан Куулар, эш хуусудунуң даргазы:

— Эш хуузунуң судунга бо чылын беш херекти көрдүвүс. Оларның дөртүн — районнуң улус судундан маңаа көөрү-биле шилчиткен, колхозчуларның корум-чурум үрээшиниң дугайында херектер болган. Судтуң сөөлгү, беш дугаар хуралынга уруг-дарыының өөредилге, кижизидилгезинче кичээнгейни кошкаткан ада-иелер дугайында школаның администрациязындан, вазы четпээннер комиссиязындан кирген хомудалдарны сайгардывыс. Бо хүннерге чедир кылган ажылывыс ол.

Доктаамал ажылы чок, маңгысталчак амыдыралдыг, арагалаар-даа кижилерниң саны эвээш эвес турган-дыр. Эш хуузунуң судунга беш ай дургузунда чүгле беш-ле херек көрдүнгенин кандаай чоор, ажы-

Соңгулдаларга белеткел

ЧАГЫГЛАР БЕРГЕН

741 дугаар кожууп чоруур механизастаттынган колоннаның Тээли суурда участогунуң нызыл-булуңунга № 19 соңгулда округундан Бай-Тайга район Советинге депутаттың кандидады Владимир Карлович Минеев-биле соңгукчуларның ужуражылгазы болуп эрткен. Депутаттың бүзүреттирген кижизи участоктуң прорабы Х. Төртен-оол кандидаттың дончу намдарын, ажыл-чорудулгазын чонга сонуургаткан.

В. Минеев 1960 чылда шериг албанындан халажып келгеш, Бай-Тайганың Тээли суурунуң тудуунга ажылдай берген. Оон бээр элээн каш чылдар эрте берген, а Тээли суур Минеевтиң төруттүнгеш, өзүп келгени Владимир обласда Юрюзань сууру-биле дөмей сайзырап келген. Владимир мааа бодунуң салым-чолун Тээли чурттуг тыва кыс Долзан-биле кадып, өг-бүле тудуп, ажылдап, чурттай берген. Амгы үеде олар ийи уруглуг, аас-кежиктиг чурттап чоруурлар.

Владимир Карлович бедик мергежилдиг бызанчы болгаш Тээлиде тудугларның хөй кезиин тутчурунга киришкен, ажылынга кызымак диртии, кезээде мактадып келген. Бо хүннерде тудуг участогунда бригадир болуп ажылдап турар. Ооң удуртуп турар бригадазы бо чылдың бирги кварталында бригадалар аразында чарышка бирги черни алган. Бо бригаданың кежигүннери шупту анаяк оолдар, олар быжыт чурумнуг, эп-найыралдыг.

Ленин орденниң эдилекчизи, суртелыг почтальон Салчак Дуу-Дарый утбай санал берген, депутаттың кандидадынга чагыглар бериш, Тээли суурнуң Степная кудумчузунга кудуктан кылырын районнуң күүсекчи комитединге сүмелээрин болгаш арагага хандыкшылдыг, ажыл кылбас мангыстаалчак амыдыралдыг кижилер-биле ажылды күштелдирерин чагаан.

Даразында сөс ап чүве чугаалаан участокта мастер Б. Байдос чамдыкта тудуг материалдарының келбейн баарын хомудап чугаалааш, бо айтырыгны чогуур черлерге тургузарын дилээн.

В. Минеев боду сөс ап чүве чугаалааш, ол хире улуг идегелди көргүзүп турары дээш өөрүп четтиргенин илергейлээш, соңгукчуларының берген чагыгларын күүседирин аазаан. Эш Минеев мооң мурнунда Тээли кожээ Советиниң депутады турган, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип келгенин участоктуң ажылчыны С. Доржу чугаалааш, төлептиг кандидат дээш бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

М. ХОМУШКУ.

УЧАСТОКТУҢ ХАҢА СОЛУНУ

Чер-чер Советтеринге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың мурнуу-барыын талазында тургустунган № 17 соңгулда участогу найысылалда улуг участоктарның бирээзи. Аңаа 6 соңгулда округу хамааржыр. Дугаары бир болгаш он ийи транспорт бүдүрүлгелери, № 48 тудуг эргелели, Садыг министерствозунуң баазазы дээш оон-даа өске хөй кижилиг улуг коллективтер бо участоктуң девискээринде турар. Участокта 8 партия организациязы быжыглаттынган. Ынчаарга ооң ажылын башкарарын № 1 АТБ-ниң партия организациязынга даандырган.

Бо хире хөй организацияларны болгаш улуг девискээрни хаара туткан участоктуң ажылын углап-башкарары чиик эвес, ынчалзажок ооң ажылын дөрт харылзаар кол партия организациязының бюрозу болгаш ооң секретары М. Турбина соңгулда участогунуң ажылынга аңаа быжыглаттырган бүгү организацияларның агитаторларын идепкейлиг киириштирип, соңгулдаларга белеткел ажылын тускай тургускан план ёзугаар доктаамал чорудуп турар.

Автобүдүрүлгениң кызыл-булуңунда соңгулда участогун дерип тургускан. Ооң девискээриниң схема-чуруун база соңгукчуларның даңзызын коскү черде аскан. СЭКП ТК-ның май (1977 ч.) Пленумунуң материалдарын болгаш Совет Эвилелиниң чаа Конституциязының төлевилелиниң база совет демократия дугайында материалдарны агитаторлар ажыглаары-биле тускайлап белеткээн. Солуннар болгаш сеткүүлдер ында четчир санныг.

Бо соңгулда участогунга хамаарышкан соңгулда округтарының соңгукчулары Кызыл хоорай Советинге депутаттарның алды кандидаттары дээш боттарының бадылаашкынын мааа бээрлер. № 1 АТБ-ниң хоочун болгаш мурнакчы чолаачылары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Н. Зюзин, В. И. Арчумаев, Чуртталга болгаш коммунал ажыл-агый министерствозунуң мурнакчы чолаачызы Н. И. Андрюсенко, ол коллективтиң начальниги В. А. Баранов болгаш оон-даа өскелер бо участоктуң девискээринде соңгулда округтарындан депутаттың кандидаттарынга депшиттирген.

Участоктуң ажылында бир онзагай чүүл болза, соңгукчуларга хаңа солуннарны доктаамал үндүрүп турары болур. Чоокта чаа үндүрген улуг хемчээлдиг бир хаңа солун байлак материалдарлыг болгаш хаңы утказы болган. Соңгулда участогунуң девискээринде турар бүдүрүлгелерниң чыл эгезинден бээр кылган ажылдарының түңнелдерин база соңгулдалага уткуштур алдынган хүлээлгелерниң күүседиин турарының дугайында материалдарны ында хөйү-биле бижип көргүскен. № 1 АТБ-де ажылдап турар чолаачы РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутады А. И. Галайконуң бижээн материалын мааа келген кижилер улуг сонуургал-биле номчуп турар. Тываның соңгукчуларының чагыгларының күүсеттиинип турарын база Россия Федерациязының депутаттарының түс-түс Доктаамал комиссияларда канчаар ажылдап, кандыг айтырыгларны шиитпирлеп турарын ол тодаргай болгаш билдингир-биле бижээн. А. И. Галайко РСФСР-ниң Дээди Советиниң Транспорт болгаш харылзаа талазы-биле доктаамал комиссиязының ажылында киржип турар. Ук комиссияның ажылын ол соңгукчуларга билдингир кылдыр тодаргай бижээш, совет кижилерниң деңэргези, күрүнезиниң ажыл-херээн боттары башкарып турары мээң эвээш-бичедаа бол бо ажыл-чорудулгамдан көстүп турар-дыр деп оңзалап шыйган.

Кызылдың № 17 соңгулда участогу соңгулдаларны эртиреринге бүрүн белен.

С. МААДЫ.

делегей болуушкуннар
тайылбырлал бо хүннерде

Найыралдың болгаш акы-дуңмалышкы чоруктуң харылзаалары

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның болгаш Чилиниң Коммунистиг партияларының делегацияларының аразында албан хуузунуң чугаалажылгылары ында эгелээн. Делегацияларны Кубаның Компартия ТК-ның Бирги секретары Фидель Кастро болгаш Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан олар баштап турар.

Чили антифашистерниң демисели-биле акы-дуңмалыг эп-сеткил каттыштырылгазы дээш куба коммунистерге база республиканың бүгү чонунга өөрүп четтирикшкинни Л. Корвалан илергейлээн.

Чили коммунистерниң акы-дуңма партиязының делегациязының Гаванага аян-чорук кылып келгенинге Кубаның Коммунистиг партиязының болгаш чазааның хаңы сеткил ханышкынын Ф. Кастро оңзалап демдеглээн.

Чүректиң ханызындан акы-дуңмалышкы ёзунуң байдалынга эртип турар чугаалажылгыннар үезинде кайы-кайызының сонуургап турар айтырыгларының, ылангыя фашистиг диктатурага удур чили патриоттарның маадырлыг демисели-биле, а ол ышкаш ийи партияның аразынга кады ажылдажылганы быжыглаары-биле холбашкан айтырыгларның талазы-биле калбак санал-онал солчуушкуну болган.

Фашистиг диктатурага удур чили патриоттарның маадырлыг демисели-биле Кубаның ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының митингизи Гаванага «Чили улус фашизмни чылча шаар» деп лозунунуң адаа-биле болуп эрткен.

Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары Луис Корваланга, чили коммунистерниң делегациязының кежигүннеринге, Кубаның Компартия ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күрүнеүлелиниң база Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастрога, өске-даа көскү партия болгаш күрүне ажылдакчыларынга митингиниң киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген.

Кубаның Компартия ТК-зының Политбюро кежигүну Армандо Харт митингиге чүве чугаалаан. Чили антифашистерниң маадырлыг демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын ол Кубаның миллион-миллион ажылчы чоннарының өмүнээзинден илергейлээн.

Ооң соонда Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары Л. Корвалан чүве чугаалааш, чили улустуң демиселин деткип турары дээш Кубаның, Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның улустарынга чүректиң ханызындан өөрүп четтирген. Ол эп-сеткил каттыштырылгазы чили антифашистерге күштүг немеп турар деп, ол демдеглээн.

Хунтаны аңгылаар чоруктуң доктаамал өзүп турарын, чурттуң чонунуң калбак бөлүктериниң хөделиишкиннериниң идепкейжип турарын Л. Корвалан айыткан. Сальвадор Альендениң чазаан дүжүреринге идиг берип турган ындыг кижилерниң хөй-хөйү бөгүн бистиң-биле кады туржуп турар деп ол чугаалаан. Фашистиг хунта — ол дээрге өлүм болгаш ужурдуржок аажылаашкыннар, хоругдал лагерьлери болгаш хилинчектээшкиннер-дир, ол дээрге аш-чут болгаш чединмес-түреңдел, ажыл чоктулуышкыны, чурттуң даштыкы монополияларга садары-дыр. Пиночет Компартияны узуткап чок кылырын күзээн, ынчалза-даа ол ону чедип ап шыдаваан деп, Л. Корвалан медеглээн. Партияга күштүг согуушкунну таварыштырган, ынчалзажок ол чурттап база демисежип, солуннарны парлап, хуудустарны үндүрүп, ажылчы чонну массаларының хөделиишкиннерин организастап турар. Л. Корвалан антифашистерниң демниг хөделиириниң чугулазын оңзалап демдеглээш, Чилиниң бүгү-ле чоон үзелдиг күштериниң чаңгыс эвин быжыглаарынче кыйгырган. «Бистиң тиилээривиске бүзүрелдиг бис» — деп, ол митингиниң киржикчилериниң диңмиттиг адыш часкаашкынының адаа-биле медеглээн.

О. КОЛЕСНИКОВ.

КОММУНИСТЕРНИҢ ТУРУЖУ

ВЕНА. (СЭТА). Чазактың экономиктиг политиказын шүгүмчүлээн медеглелди аңаа Австрияның Коммунистиг партиязының даргазы Ф. Мури кылган. Саң министерствозунуң үндүрүглерни улгаттырар дугайында планынга хамаарыштыр чүве чугаалааш, ол чорук күш-ажылчы улустуң эрге-ажыктарынга таарыштыр социал айтырыгларны шиитпирлээринге удур боол турар деп, Ф. Мури айыткан. Экономиктиг байдалды экижидериниң талазы-биле хемчеглерни ажылчы чоннарның күзели-биле боттандырып чорударын АКП шиитпирлии-биле бүрүү шаап турар деп, Ф. Мури медеглээн.

Саң-хөө талазы-биле шын эвес планнаашкынның болгаш Австрияның «ниити рынок»-биле садыының чаңгыс талалыг угланышкынының ужурундан 1976 чылда даштыкы садыгның 60 миллиард шиллинг кончуг улуг когаралы тургустунган деп, ол айыткан.

Үлетпүрнүң национализастаттынган секторунга машиналарны болгаш дерилгелерни бүдүрүп үндүрүп турар адырларны тургузарының негелдезин АКП база катап илип үндүрген деп, Ф. Мури оңзалап демдеглээн. Ол чорук, бир талазында, ажылдаар чаа бүдүрүлге черлерин тургузарынга арганы бээр, а өске талазында, ол үргүлчү доктаамал өзүп турар садыг когаралынга удур дээштиг хемчег болур.

Чехословакияда совет литератураның нептерели чыл бүрүде өзүп турар. Сөөлгү үш он чылдың дургузунда ол чуртка орус литератураның классиктериниң болгаш амгы үениң совет чогаалчыларының алды муң ажыг аттыг номнарын парлап үндүрген. Оларның ниити тиражы 80 миллион экземпляр ашкан.

ЧУРУКТА: Праганың «Совет ном» деп магазининде.

ЧТК-СЭТА-ның фотозу.

АКШ-ТЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ ИЛЕТКЕЛИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Херек кырында чавырлыышкынга удурланыштыр тургускан, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле америк комиссия деп адаар комиссияже АКШ-тың президентизи Дж. Картер бодунуң чартык чылда илеткелин чоруткан.

Ол илеткелди чавырлыышкынның удурланыкчылары, Белградка болур ужуражылгаларны конфронтацияның аренаазы болдурарын күзеп турар ындыг кижилер кылып тургусканы ооң утказындан тодаргай болуп турар.

Түңнел акт ооң бүгү чүүлдерин дөмей ужур-дузалыг болур принципке тургустунган» деп, илеткелдиң авторлары сөс кырында хүлээп көрбүшаан, херек кырында политиктиг, садыг-экономиктиг болгаш күрүнелер аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыгларын ыттавайн оюп эртип база Түңнел актының кижиниң эргелеринге хамаарышкан кезээниң кол ужур-утказын кара өжегээр хажыткаш, олче кичээнгейни угландырып турар.

ССРЗ-де чүдүлгениң, шажынчы үзел-бодалдарының хостуунуң, а ол ышкаш даштыкы журналистерниң ажыл-чорудулгазының айтырыгларынга чүвениң алыс байдалын илеткелде каржызы-биле хажыдып турар.

Чүвени ындыг янзылыг чаңгыс талалай көөр чоруктуң чылдагааны илеткелдиң болуунда мынчаар чугаалап турарындан-на илдең: «Түңнел актының чүүлдерин күүседиринге хамаарыштыр санал-оналдарны бүгү талалыг солчуру — бистиң хууда хөделиишкиннеривисте бүгүдениң салдынышчок харагалзаашкынынга таварыштырар апаар». Ынчаарга илеткелдиң тургузукчулары Хельсинки дугуржулгаларын күүседириниң болгаш Каттышкан Штаттарның бодунда кижиниң эргелериниң сагыырының темаларын шуут ыттавайн эртирип турар. Олар оон орнунга Совет Эвилелинде болгаш социалистиг өске-даа чурттарда кижиниң эргелерин хажыдып турар дээр янзылыг меге-хоозун даан бодаашкыннарны кылырын оралдажып турар. Түңнел актыда кирген бүгү принциптерниң, оон иштинде кижиниң эргелериниң хүндүлээриниң принцивин Совет Эвилели, социалистиг өске-даа күрүнелер шыңгызы-биле база хажык чогу-биле сагып турарының фактызын кара өжегээр херекке албайн, «үшкү кезектиң» чүүлдерин Варшава Керээзиниң чурттарының ниити күүседип турары ниитизи-биле Түңнел актының эчис сорулгаларын күүседиринден дыка хожудап келген» деп, президент бадыткаан. Ол чүүлдерни Каттышкан Штаттарның күүседип турарын «ниитизи-биле түлган эки деп адап болур» дээр янзылыг кылдыр оон ыңай Дж. Картер медеглээн. АКШ-та политика талазы-биле хоругдаттырган чүс-чүс кижилерниң дугайын, бодунуң чуртунда янзы-бүрү националдыг болгаш кежииниң өңү янзы-бүрү миллион-миллион американнар кижиниң кол-кол эргелеринден болгаш хамыктың мурнунда күш-ажылы кылыр эргеден казыткан болуп турар дээрзиниң дугайын, АКШ-тың конституциязында чарлаттынган хөй-хөй хамааты хосталгалар саазын кырында хоозун чүүл болуп артып, кижилерниң чажыды-биле истеп хынаары база оларның чугаа-домаан чажыды-биле дыңнаары хүн бүрүнүң практиказы болу берген дээрзиниң дугайын болгаш өске-даа хөй чүүлдерниң дугайын президент ыттавайн чажырып турар.

Ынчаарга социалистиг ниитилелге удурланып, америк разведка албаннарының агентилери болгаш дузалакчылары болуп, социалистиг чурттарга сойгалаттырган каш борбак ырбакчы идегеттерни ук илеткелде «кижиниң эргелери дээш демиселчилер» кылдыр көргүзүп турар.

Президент НАТО күрүнелериниң туружунга сыылгылааш, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың Түңнел актызынга ат салган күрүнелер бот-бодунга удур ядролуг чепсекти бир дугаарында ажыглавазының дугайында керээ «харарын саналдаан Варшава Керээзиниң кежигүннери чурттарның инициативазынга бодунуң тоомча чок хамаарылгазының дугайын медеглээн.

Барыын болгаш чоон талакы чурттарның «Түңнел актыны тайылбырлаарынга ылгалдыг чоруу база катап тодаргайы-биле илереп келген» деп, президент медеглээн. Хельсинки дугуржулгаларын үзеринче херекти кара өжегээр угландырбайн, а Түңнел актының бүгү чүүлдерин ак сеткилдиг күүседир эчис сорулганы Ак бажың шын сеткилдиг-биле удуртулга болдурган болза, ындыг ылгалдыг чорук турбас ийик дээрзи боду-ла билдингер.

«Белград ужуражылгазын бот-бодун удур-дедир буруудатчыр болгаш маргылдаар чорук болу бээринче АКШ чүткүвейн турар» деп илеткелдиң түңнел кезээнде президент бадыткап турар. Ынчалзажок ол чаагай бүзүредиишкиннерге дүүшпес бодалдар АКШ-тың тодаргай бөлүктеринде херек кырында туруп турар дээрзиниң дугайын илеткелдиң бодунуң утказы көргүзүп турар.

КОНСТИТУЦИЯ БОЛГАШ ХЕРЕК КЫРЫНДА БАЙДАЛ

РИМ. (СЭТА-ның корреспондентизи). «Республика бүгү хамаатыларның ажылдаар эргезин хүлээп көөр болгаш ол эргени боттуг болдуруп турар байдалдарга идиг бээр» — деп, Италия Республиканың конституциязында бижээн. Ынчалза-даа парламентиниң демдеглеп турары-биле алырга, 1947 чылда хүлээп алдынган ол конституцияның депшилгелиг хөй чүүлдерин амыдыралга боттандырып чорударындан ам-даа ырак.

Албанның кудулаткан санмедээлерин ёзугаар бээин алырга, чуртта ажыл чоктарның саны бүдүн чартык миллион кижи чоокшулап турар. Чүгле түр ажылдыг, бажыңында ажылдап турар азы аңаа эвээш телевир дээш ус-тывыш мастерскаяларында ажылдап турар хөй миллион кижилерни, а ол ышкаш амыдыралының иштинде бодунуң баштайгы ажылдаар черин чедиишкин чокка дилеп чоруур чүс-чүс муң аныяк кижилерни, дипломун алгаш ажыл чоктарның санынга кирер студентилерни конституцияның ол чүүлү дорамчылап турар ышкаш кылдыр амга чедир сагындырар деп, «Джорни» журнал оңзалап демдеглээн.

«Республика ие-чашты, чаш уруглардарны болгаш аныяктарны камгалаар, эргежок чугула албан черлеринге дузалаар» деп, конституцияда бижээн. Ынчалза-даа Италияда уруглар яслилери, садтары, өөренир класстар, уруглар шөлдери улам-на хөйү-биле чедишпес апарган. Бо бүгү конституция ёзугаар эр кижилер-биле ылап-ла деңэргелиг болур ужурлуг херээженнерниң байдалынга клереттингени билдингир. Ынчалза-даа херек кырында деңэргеге чедир амдаа ырак. Ол чорук ие-чашты херек кырында камгалаарының чүгле чогундан эвес, харында ажылга-даа, ажыл төлевириниң дугайында айтырыгга-даа херээженнерни ылгай көөр чорукка таваржып турар. Оларның «эр улустан артык эргези» чүгле чаңгыс — ажылдан чүнүң-даа мурнунда үндүртүрү болур.

«Деңэрге» дугайында, чижээ, политиктиг үзел-бодалдарындан хамаан чокка бүгү хамаатыларның деңэргезиниң дугайында хөй чүүлдер конституцияда бар. Ынчалза-даа башкарыкчы буржуаз аңгының бодунуң үзел-бодалын болгаш ёзу-чурумун албадаарынга ол чорук шаптыктавайн турар. «Политика талазы-биле ынаныш чок ажылчыннарга» документилер тургузуп турганы-биле холбаштыр ФИАТ-тың болгаш өске-даа улуг компанияларның заводтарынга чоокта чаа кыптыгып үнген бак болуушкуннарны сагындырып каарга-ла четчир.

«Эуропео» дээр неделя сайында үнер солуннуң сан-медээлери-биле алырга, амгы үеде Италияда 600 ажыг хуу истелге агентилерлери бар. Олар муң-муң итальяннарга картотекаларны тургузуп алган.

Истеп сүрүүшкүнну күрүнениң хөй санныг албан-хаакчыларынга хамаарыштыр база чорудуп турар. Чижээ, элээн каш чыл бурунгаар иштики херектер министерствозунуң эгелекчи саналы-биле чорудуп турганы суд ажылдакчыларының телефон-биле чугаалажышкыннарын чажыды-биле дыңнап турган бужар бак болуушкунну чажырыпкан.

Л. АЛЕКСАНДРОВА.

УЛАМ КҮШТЕЛДИРЕР

лының кошкааны ындыг бе деп айтырыг тургустуаап кээр чадавас. Тайылбырлаайн: эш хуузунуң судунга чүгле ажылчын коллективтерден, албан организацияларындан база түс-түс хамаатылардан кирген хомудалдарны, билдириишкиннерни болгаш улус судундан шилчиткен херектерни сайгарар. Биске ынчалдыр кирген херектерни, хомудалдарны дөгерезин көргенивис ол.

Үстүнде санап, тайылбырлап бижээним ажылдарның түңнелинде «Коммунизмче орук» колхозта кем-херек үүлгедир чоруктарның саны эрткен чылдаазындан ынчаар эвээжээни ол. Чүү дээр боор, амыдыралдың хөлегелиг талаларын аштырбас дээш демисежип турар кижилерниң чедиишкини-дир. Кем-херек үүлгедир чорукту шуут болдурбазының аргазы бар-дыр деп түңнелди моон үндүрүп болур ышкажыл. Бир эвес...

Бир эвес чон ортузунга кижизидилге ажылын дээштиг чорударының эптиг аргазы — улустуң чурттап турар чериниң аайы-биле агитквартиралар дамчыштыр ажыл дээрзин колхозта херээженнер чөвүлели эки билип, ол чаагай херекти «диргизип» эгелээн чүве болза. Бо материалдың фактыларын чыып чораан үемде чөвүлелдиң даргазы Елизавета Даңзы-Белекке ужурашпайн барган мен. Кызылче өөреник чоруткан болган. Ынчангаш Арыг-Бажы (Солчур) суурнуң чамдык агитквартираларынга бодум кирип, колхозчулар-биле чугаалажырымга байдал өөрүнчүг эвес болду.

Суурну үш микрорайонга чаргаш, 12 агитквартираны тургускан. Агитквартира бүрүзүн коммунист эштерге даргалаткаш, депутаттарны, пропагандистерни быжыглаан. Ынчалза-даа мурнуку чылдарга бодаарга, агитквартираларның ажылы дыка сулараан: кышкы үеде политөөредилге доктаамал эвес чоруп, харында чамдык агитквартираларга кичээлдер шуут эртпейн турган, бот-тывынгыр уран чүүл кружоктерин, лекция, беседаларны, ужуражылга, дыштаныылга кежээлерин организаставастаан. Агитквартиралар аразында чарыш бар-даа болза, ооң түңнелин мынчага чедир айлап-даа, кварталдап-даа үндүрбээн. Оларның шимелде-дерилгезинче даргалары-даа, депутаттары-даа, херээженнер чөвүлели, ооң бөлүктери-даа кичээнгей салбастаан. Чөвүлелдиң хуралын ай санында эртирер турбуже, мынчага чедир ийиле катап хурал болган. Суур чаагайжыдылгазының айтырыы база уттундурган.

Бо дүвүренчиг байдалдың дугайын библиотекарь Ч. Чысым-биле чугаалажып олурувуста:

— Суурнуң агитквартиралары шуптузу багай ажылдыг дээр болза шын эвес. Оларның аразында чон ортузунга чамдык ажылдарны кылып чорудуп турарлары база бар — деп, ол үзе кирди. — Ылаңгыя № 2, № 11 агитквартираларның (даргалары Г. Ооржак, Н. Ховалыг) ажылы өскелерден дээре. Кижилерниң чурттап турар чериниң аайы-биле кижизидилге, масса-политиктиг бүгү ажылдарны оода оларның деңнелинге организастап чорудуп турар чүве болза, акша-шалың, пенсия, дузаламчы алыр хүннерде арагалаар кижилерниң саны-даа эвээжээр ыйнаан. Оон аңгыда улусчу дружина доктаамал ажылдап, дежурныйлаашкыннарны үргүлчү кылып турар болза, эзирик кижилерниң кем-херек үүлгедиптер таварылгаларын болдурбайн-даа барып болур болгай.

Ол шын. Сөөлгү үеде эки тураның улусчу дружиназының ажылы кошкаан, дружинниктер дежурныйлаашкынче шуут үнместээн. Дружина штавының начальниги Ш. Монгуш бо ажылдың чүгээр чоруп турарын шынзыдыксаза-даа, фактылар аңаа дүүшпес болду: дежурныйлаан дружинниктерниң демдеглел кылыр дептеринде бо чылын чаңгыс-ла демдеглел кылдынган — февраль 17-де. Дептерниң арткан арыннары арыг.

— Дружинниктерни чүгле байырлал хүннеринде көрүп болур — деп, башкы С. Куулар чугаалаан чүве. Ындыг сөстерни өске-даа кижилерден дыңнадым.

Улусчу дружинаның ажылын экижидер дээш күжениишкиннер чүгле хуралдарга — парткомнуң, кожээ Совет күүскомунуң, колхоз баштаар чериниң — чугаалажыры-биле кызыгаарлаттынып турар. Чугаа көвүдээрге, херек бүтпестээр болгай, даргалар, хуралдарны эвээжеткеш, тодаргай хемчеглер алыр үе келбээн бе?!

Коммунистиг кижизидилге ажылының, ниитиниң корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демиселдиң база бир дээштиг хевири — эрге-хоойлу айтырыгларын чон ортузунга пропагандалаар болгаш тайылбырлаар ажыл «Коммунизмче орук» колхозта кончуг кошкак тургустунган: чыл эгезинден тура райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң уруглар өрээлиниң инспектору Г. Кызылдаа Солчур ортумак школазынга эрге-хоойлу темазынга үш лекцияны номчаан.

— Оон ыңай бо темага лекцияны номчаанының чаңгыс-даа путёвказы биске кирбээн — деп, «Билиг» ниитилелиниң район организациязының харысалгалыг секретары Б. Салчак чугаалады.

Районнуң милиция, суд, прокуратура ажылдакчылары, колхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязының лекторлары кижизидилге ажылының бо чугула хевиринче чүге кичээнгей салбайн турарыл? «Билиг» ниитилелиниң район организациязының (даргазы В. Очур-оол) бо ажылды экижидер дээш алган хемчеглери кайыл? Азы эрге-хоойлу пропагандазын ниити чергениң айтырыы кылдыр көрүп турар бе? Көрүнер даан: харыылаар ужурлуг айтырыглар-ла хөй-дүр.

Ам үстүнде бижиттинген чүүлден чамдык түңнелдерни үндүрүп көрээлиңер. Солчур суурга бо чылын кем-херек үүлгедиишкини шуут болбайн барып болур турган: бир эвес кижизидилге, масса-политиктиг база культура-массалыг ажылдарны чонунуң чурттап турар чериниң аайы-биле чогуур деңнелге тургускан болза; улусчу дружина ажылын экижиткеш, дежурныйлаашкыннарны үргүлчү чорудуп турган болза; чон ортузунга эрге-хоойлу айтырыгларын пропагандалаарын экижиткен болза. Колхозта партия комитети, кожээ Совет күүскому база колхоз баштаар чери хөй-ниити организацияларының ажылынга удуртулганы улам күштелдирер болза, үстүнде ажылдарны экижидип, чогуур негелдеге дүүштүр тургузуп ап болурунуң аргазы бар-дыр.

Удуртулганы күштелдирер, ажылдарны тодаргай чорудар. Ынчан СЭКП Тыва обкомунуң ийиги пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга долузу-биле боттандырып болур бис.

М. ХЕНЧЕ-КАРА,
(«Шынның» тускай корр.).
Кызыл — Хандагайты — Солчур.

ПОЛИТКҮҮСКОМНУҢ ХУРАЛЫ

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Политиктиг Күүскомунуң ээлчеглиг хуралы аңаа РКП-ниң Чиңгине секретары Н. Чаушескунуң даргалааны-биле болган.

1977 чылдың январь 5-те чоруткан чурттакчы чоннуң болгаш чуртталга фондузунуң чизезиниң баштайгы түңнелдериниң дугайында илеткелди Политкүүском чугаалажып көрген. Ол түңнелдер 1966 чылда болган чизениң соонда эрткен 11 чылдың дургузунда партияның удуртулгазы-биле румын улустуң чедип алган улуг чедиишкиннериниң дугайын херечилээн.

Чижээлээрге, Румынияның чурттакчы чону ол үениң дургузунда 2,5 млн. кижиге көвүдээн болгаш бо чылдың январь 5-те 21559416 кижи болганын чизе көргүскен.

Ниитилелдиң удуртукчу күжү болур ажылчын аңгының саны көвүдээн, ооң профессионал-техниктиг база ниити эртем талазы-биле деңнели бедээн.

Хуралдың киржикчилери чурттуң энергетика системазының хөгжүлдезиниң программазының күүселдезиниң канчаар чоруп турарының дугайында илеткелди дыңнааннар, партия болгаш күрүне ажыл-чорудулгазының элээн каш айтырыгларын чугаалажып көргеннер.

КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ ТӨВҮ

Совет кижилерниң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидери чугула сорулгаларның бирээзи. СЭКП-ниң XXV съездизи бо айтырыгже база онзагай кичээнгей салган. Ону чогумчалыг шиитпирлээринге культура албан черлери улуг рольду ойнаар. Хову-Аксының Культура ордузу маңаа хамаарыштыр эвээш эвес ажылдарны кылып чорудуп келген. Бистиң республикада ийи улуг ордунуң бирээзи — «Металлург» ажыттынгандан бээр дөрт чыл болур. Бо үениң иштинде орду чоннуң культурлуг дыштанылгазын организастаарынга, черле ынчаш эстетиктиг кижизидилгезинге хамаарыштыр эвээш эвес ажылдарны кылып келген болгаш кылып турар.

Ордуда уран чүүлдүң 12 бөлгүмү доктаамал ажылдап, 300 ажыг улуг, биче кижилерни хаара туткан. Оларның иштинде уругларның дөрт бөлгүмү бар. Ол ышкаш ийи болгаш «Бойдустуң хайыразы» деп клубтарны ордунуң ажылдакчылары боттарының инициативазы-биле эрттирип турар. Улуг улустуң дөрт уран чүүл бөлгүмү, «Херел» болгаш «Эдельвейс» деп ийи ыры-инструменталдыг ансамбльдер доктаамал ажылдап келген.

Кандыг-даа ажылды кылырда планнап алыр болгай. А мында бөлгүм бүрүзү чыл, квартал болгаш ай планнары-биле ажылдап турар. Планны тургузарда орду (директору Ленинградтың профэвилелдериниң дээди школазының доозукчузу В. В. Кузнецов) комбинаттың профэвилел, комсомол комитеттери, школа болгаш административтиг органнар-биле комплекстиг кылып турар. Чүге дээрге кижизидилге ажылдарын нийти күш-биле комплекстиг чорудары чедимчелиг.

Эрткен чылын «Металлург» орду хөй-нийти организациялары-биле кады 216 янзы-бүрү хемчеглерни 50 мун кижиге эрттирген. Маңаа тематиктиг кежээлер, күш-ажылдың мурнакчылары болгаш хоочуннары. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужуражылгалар хөй болган. Аныяк ажылчыннарны коммунистиг мөзү-шынарга кижизидеринге бо бүгү тарымчалыг боор турар. Күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчылары боттарының арга-дуржулгазын аныяк ажылчыннарга дамчыдып бээри хүндүлүг херек. Культура ордузунга арга-дуржулга солчурунуң база кайы бир кижиге тураскааткан кежээлерни (портрет кежээлерин) эрттирери чаңчыл болган.

Ындыг кежээлерни янзы-бүрү адырларның тускай эртемниглери-биле клуб чөвүлелиниң кежигүннери эрттирип турары дээштиг болгаш улуг ужур-дузалыг. Чижээлээрге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан, Москвага Тиилелге Тугунуң чанынга чурукка тырттырар эргени чедип алган, комбинаттың гидрометаллургия цегиниң аныяк ажылчыны Владимир Мзетюгин болгаш коммунистиг күш-ажылдың шалыычызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң ийи дакпыр эдилекчизи, даг цегиниң проходчиги Алексей Тимофеевич Щадрин дугайында портрет кежээлери солун эрткен. Кижилерниң хей-аъдын көдүрери, сорук кириишкинниң бедидери культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазының база бир кол сорулгазы. Ынчангаш ордуда организастаан аныяк ажылчынның клувунуң ажылы бо бүгүдеге идиглиг боор турар. Бо ажылды чорударда комсомол комитеди (секретары В. Кузьмин), профэвилел комитеди (даргазы В. Осокин) болгаш клуб чөвүлели холбаалыг.

Чаа төрүттүнген бичии чаштың болгаш өгленген аныяктарның документилерин тыпсырынга тураскааткан оон ажылы база дээштиг. Шак мындыг хемчеглер үелинде хөй чон чыглып кээп, чаа, чараш ёзулалдарны сонуургал-биле көөр, сагыш-сеткили хайныгар.

Нийти ырының (удуртукчузу В. Царёв), танцының (удуртукчузу Г. Калинин) бөлгүмнери доктаамал ажылдап, уран мергежилдиглерни ийередиринге, чоннуң эстетиктиг кижизидилгезинге эки салдарны чедирип турар. Нийти ырының, танцының, ыры-инструменталдыг ансамбльдери ордунуң концерт программазын тургузуп, эрткен чылын Таңды районнуң ажыл-агыйларынга, комбинаттың цехтеринге янзы-бүрү 30 концертти бараалгаткан.

Оон тодаргай херечиин эрткен чылгы республика фестивалынга бараалгаттынган эки концерт номерлери болур. Ол ышкаш комсомолчу ырларның республика конкурузунга «Эдельвейс» ансамбль шаңналдыг черни ээлээнин билир бис.

«Херел» ансамбльди комбинаттың ажылчыны коммунист Александр Ондар эки тура-биле удуртуп турар. Ында суурда бот-тывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчилери хаара туттунган.

Ордунуң ажылдакчылары бүгү-ле бар бөлгүмнерниң организакчылары болгаш киржикчилери. Боттарының политиктиг билиин бедидери-биле неделяның вторник санында политинформацияны дыңнап турарлар. Көскү агитация ында эки. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, комбинаттың ажыл-ижин, культура амыдыралын, социалистиг хүлээлгелерин, күш-культураның чедиишкиннерин оон тодазы-биле көрүп болур.

Уругларның уран чүүл бөлгүмүнден аңгыда, ында авиамоделдиң, радионуң техниктиг бөлгүмнеринде техникага хандыкшылдыглар хаара туттунган. Бо бөлгүмнерни база-ла эки тура-биле профессионал болгаш бот-тывынгыр инициативтиг хөй-ниитичилер удурткан.

Кандыг-даа культура албан черин культура-массалыг ажылдың санын көвүдедири-биле эвес, а оон шынарлыг болуп, анаа кээп турар улуг, биче кижилерниң кижизидилгезинче, оларның билиин бедидеринче кол сорулганы салыр. «Металлургтуң» бо талазы-биле ажылы эки деп СЭКП обкомунуң организастыг болгаш идеологтуг ажылдар талазы-биле методиктиг чөвүлелинге чоокта чаа демдеглээн.

Культура ордузунуң кылып чорудар ажылдары тодаргай, кылыр хемчеглерниң планын чаа беш чылдын, чоннуң ажыл-агыйының негелделеринге дүүштүрген. Ажыл-чорудулганың планын комбинаттың удуртулгазы болгаш хөй-нийти организациялары-биле дугуржулгалыг кылып турар. Ордуда ажылдап турар бөлгүмнерниң удуртукчулары, киржикчилери тодаргай планныг. Чорудар ажылдарның чарлалдары тода, көскү черлерде астынгылаан болгаш ону радио белдирип дамчыптыр чонга хөй катап чарлап, дыңнадып турар. Клуб чөвүлелиниң кежигүннери боттарының хүлээнген ажылдарынга идепкейлиг, чонга ээлдек-эвилең, тывынгыр. Болуп эрткен хемчеглерниң сайгарылгазын клуб чөвүлелинге дораан кылып, чедиишкиннерин демдеглеп, четпестерни чайладырынга дүрген хемчеглерни ап турар.

Ордунуң чоруткан ажылдарының түңнелдерин профэвилел комитединиң хуралынга ай санында дыңнап, сайгарып, келир айда чорудар ажылдарының тодаргай дугуржулгазын кылыр. «Металлургтуң» ажыл-чорудулгазында шак мындыг чугула чүүлдерни онзалап демдеглеп болур.

Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш «Металлург» культура ордузунуң коллективи моон соңгаар-даа улам күженнишкинниг ажылдаар.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТА: ордунуң танцы бөлгүмүнүң киржикчилери.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 11-ДЕ
МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Чадыыларның чогаадылгазы».
11.00—«Ада-иелер, силерге!»
11.30—Эртенги музыкалыг программа.
11.50—«Хөй санныг эки бараанnaр дээш».
12.20—Омсктиң күрүнениң орус улустуң нийти ырының концерти.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—«Москвичка». Телеклуб.
14.15—Документалдыг фильмнер программазы.
14.50—«ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң V съездизинге уткуштур».
15.25—Уругларга фильм. «Халдаашкында Ивана». Уран-чечен фильм.
16.30—«Кадыкшылга». Эртем-нептередилгелиг программа. Эмчи Ю. А. Белянчикова чорудар.
17.00—«Музыкалыг абонемент». М. Мусоргский—«Өлүмнүң ырлары болгаш танцылары». ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Богачева ырлаар. ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Петров дамчыдылганы чорудар.
17.30—«Дем каттыштырылгазы». Тележурнал. Политиктиг хайгааракчы А. Каверзнев чорудар.
18.00—«Сылдысчыгаш». Уругларга киноальманах.
18.45—«Болган-даа дег, болбаан-даа дег». Профессор С. П. Капица чорудар.
19.45—Медээлер.
19.55—20.05—Чапсар.
20.05—«Ужуралдарлыг фильмниң экраны». «Бурраашкын». Уран-чечен фильм. 1-ги, 2-ги сериялары.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге кезек-кезек чаъс чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—12 метр чедер. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 20—25, өскелеринге 16—20, Кызылга 23—25 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮНЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ойнаашкын» 13.30, «Фердинанд Люстуң амыдыралы болгаш өлүмү» (3, 4 сериязы) 10.50, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Солти» 9.40, 11.30, 13.20, 15.20, «Фердинанд Люстуң амыдыралы болгаш өлүмү» (2 сериялыг) 17.20, 20.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Балконда улу болгаш чадаг-терге база уруглар дугайында» 13.30, «Катарина Блюмнуң бужартаттырган ат-алдары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аъттыг бажы чок кижи» 15.00, 17.00, «Ынакшааннар дугайында романс» (2 сериялыг) 20.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Алло, такси» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

КОНКУРСКА КИРЖИҢЕР

Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга тураскааткан аныяк ажылчын дугайында эң эки литературлуг очерк дээш конкурсту облпрофчөвүлелдиң президиуму, ВЛКСМ Тыва обкомунуң бюрозу, Чогаалчылар эвилелиниң секретарьяды, Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң секретарьяды чарлап тур.

Конкурстуң кол сорулгазы болза, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин моон соңгаар-даа улам экижидери, бистиң аныяк амгы кижилериниң чаагай ажыл-херектерин чечен сөстүң күжү-биле ажыдып көргүзери, эң эки очерктерни тургузарынче чогаалчыларны, журналистерни, эгелеп чоруур авторларны хаара тудары.

Конкурсче чоруткан очерк бүрүзү күш-ажылчы аныяк кижиниң иштики сагыш-сеткилин, хөй-нийти ажыл-чорудулгазын, бедик моральдыг мөзү-шынарын, күш-ажылга сарыылдыг хамаарылгазын уран-чечени-биле тодаргай көргүскен турар ужурлуг. Очерктерге совет патриотизмин болгаш интернационализмин, ажылчын аңгыдың революсчу болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын, оларның ажыл-агыйга, күрүне болгаш культура тургузуушкунунга ужур-дузазын көргүзерин оралдажыр. Ол ышкаш Коммунистиг партияның курлавыры болгаш шынчы дузалакчызы ВЛКСМ-ниң ролюн очеркке көргүзер.

Очерктерге совет амыдыралдың янзы-бүрү талаларын, күш-ажылды, ажылчын профессияның романтиказын, кижиниң күш-ажылының ондураагайын чуруп көргүзерин оралдажыр, бижиттинген чогаал коммунистиг мировоззрениени, ажылчынның чоргааралын, Төрээн чуртка ынакшылды көргүскен кижизидикчи утка-шынарлыг болур.

Чогаалдарның авторлары Улуг Октябрьның 60 чыл оюн уткуп тура, оңгу беш чылдың ийиги чылын болгаш будун бешки чылдың планныг онаалдаларының күүселдезиниң дугайында СЭКП ТК-га Ленинчи комсомолдуң рапорт бээр эргезин дээш комсомолчуларның, аныяктарның социалистиг чарышка киржилгезин шынныг болгаш тода көргүзеринче кичээнгейни салыр.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында тиилекчилер болуп, Кремльге чурукка тырттырар эргени чедип алган мурнакчы аныяктарның литературлуг портреттеринче кол кичээнгейни конкурстуң киржикчилери угландырар ужурлуг.

Конкурска очерктерни тыва болгаш орус дылдарга бижип болур. 1977 чылдың январьдан декабрьга чедир парлаттынып үнген-даа чогаалды белеткеп киирип болур.

Чогаалдарның одуруглар аразын 2 интервал ырак кылдыр бижик кагар машинага 2 экземплярга кагар, автор адын салыр, адрезин, ажылдап турар черин, ажылын айтыр. 1977 чылдың январь 1-ден эгелеп парлалгага үнген чогаалдарны-даа конкурска киириштирип болур.

Эң эки очерк дээш акша шаңналын үштү тыпсыр:

Бирги шаңнал (чаңгыс)—70 рубль.
Ийиги шаңнал (ийи)—50 рубль.
Үшкү шаңнал (үш) —30 рубль.
Ийи мактал шаңналдар—20 рубль.

Шаңнал алган авторларга обком ВЛКСМ-ниң хүндүлел бижиктерин тыпсыр.

Спорт

Бай-Тайгадан спортчу медээлер

● **Турисчи слёт.** Сукпак-Бажының Хая-Баарынга Бай-Тайга районнуң башкыларының турисчи слёду болган. Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде Шуй ортумак школазының командазы бирги, Шуйнуң кадыкшылга школазының төлээлери ийиги черни алганнар.

Янзы-бүрү спортчу маргылдааларны база организастаан. Волейболга Кара-Хөл ортумак школазының башкылары кымга-даа уттурбаан. Шыдыраа ойнаарынга Тээлиниң № 1 сес чыл школазының спортчулары шылгараан.

Үжен ийи мөгени хүрештирген, аңаа Кызыл-Даг ортумак школазының төлээзи С. Кочаа шүүлген, Бай-Тал ортумак школазының башкызы К. Азыгбай үжүүрлешкен.

Ырлаарының, танцылаарының, уран номчулганың конкурстарын база эрттирген.

С. САЛЧАК.

● **ВОЛЕЙБОЛ.** Тээли суурнуң бирги чери дээш маргылдаага эр улустуң 4, херээженнерниң 5 командазы киришкен. Спортчу демисел ийи хүн уламчылап келген; оон түңнелинде эр улустан «Тээли» совхозтуң, херээженнерден районнуң харылзаа белдиринииң командалары бирги черлерни ээлээн. Олар районнуң бирги чери дээш маргылдаага киржир.

М. ХОМУШКУ.

Спорт

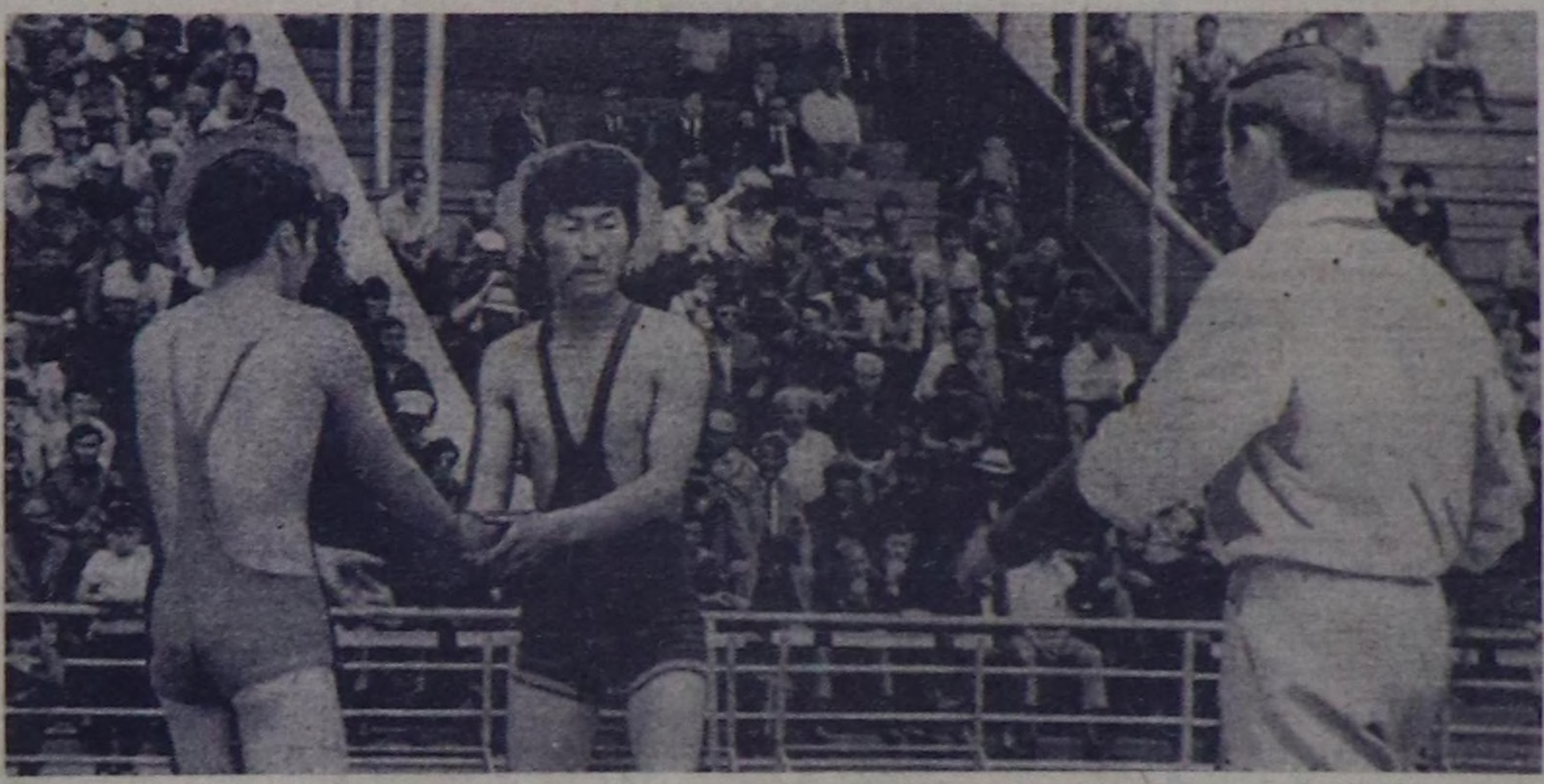

ЧУРУКТА: «Азия төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш маргылдаазының баштайгы хүнүнде эң чиик деңзилиг мөгелерниң хүрежинге Моол Арат Республиканың Завхан аймаандан келген Ойдов Лахвадорж (оң талазында) биле бистиң чаңгыс чер чурттуувус, мастерге кандидат Сарыг-оол Дажы ужурашкан. Бо ийи мөгениң хүрежинге С. Дажы арыг тиилелгени чедип алган.
В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

● «Геолог» Культура бажыңынга чиик үлетпүр ажылдакчыларынга концерт бөгүн 10 шакта эгелээр. «Тывага баштайгы Советтер» деп лекцияны В. Дубровский номчуур. Эгелээри даарта 14.30 шакта.

● «Енисей» Культура бажыңынга айтырыглар болгаш харыылар кежээзи бөгүн 16 шакта эгелээр. Даарта 12 шакта «Уран чүүлде, театрда болгаш кинода В. И. Ленинниң овур-хевири» деп темага лекция болур.

● Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг паркының теннис, бильярд залдары, теме станциязы дыштаныр хүннерде 10 шактан эгелеп ажылдаар. Парктың шаңналы дээш шыдыраа маргылдаазы 10 шакта уламчылаар.

● Июнь 11-де «Саян» ансамбльдиң концерти Ногаан театрга 19 шакта эгелээр.

● Июнь 12-де Ногаан театрга аныяк көрүкчүлер театрының «Петроград 1918 чылда» деп шиизи болур. Эгелээри 14 шакта.

● Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга «Азия төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш маргылдаазы июнь 11—12-де эртенгиниң 10 шакта уламчылаар.

● РСФСР-ниң кубогу дээш футбол маргылдаазынга Тыва болгаш Башкир АССР-лериниң командалары июнь 11-де Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга ойнаар.

● «Хүреш» стадионга хүреш маргылдаазы июнь 12-де 13 шакта эгелээр. Аңаа Моолдуң Завхан аймаакның болгаш өске-даа черлерниң мөгелери киржир.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

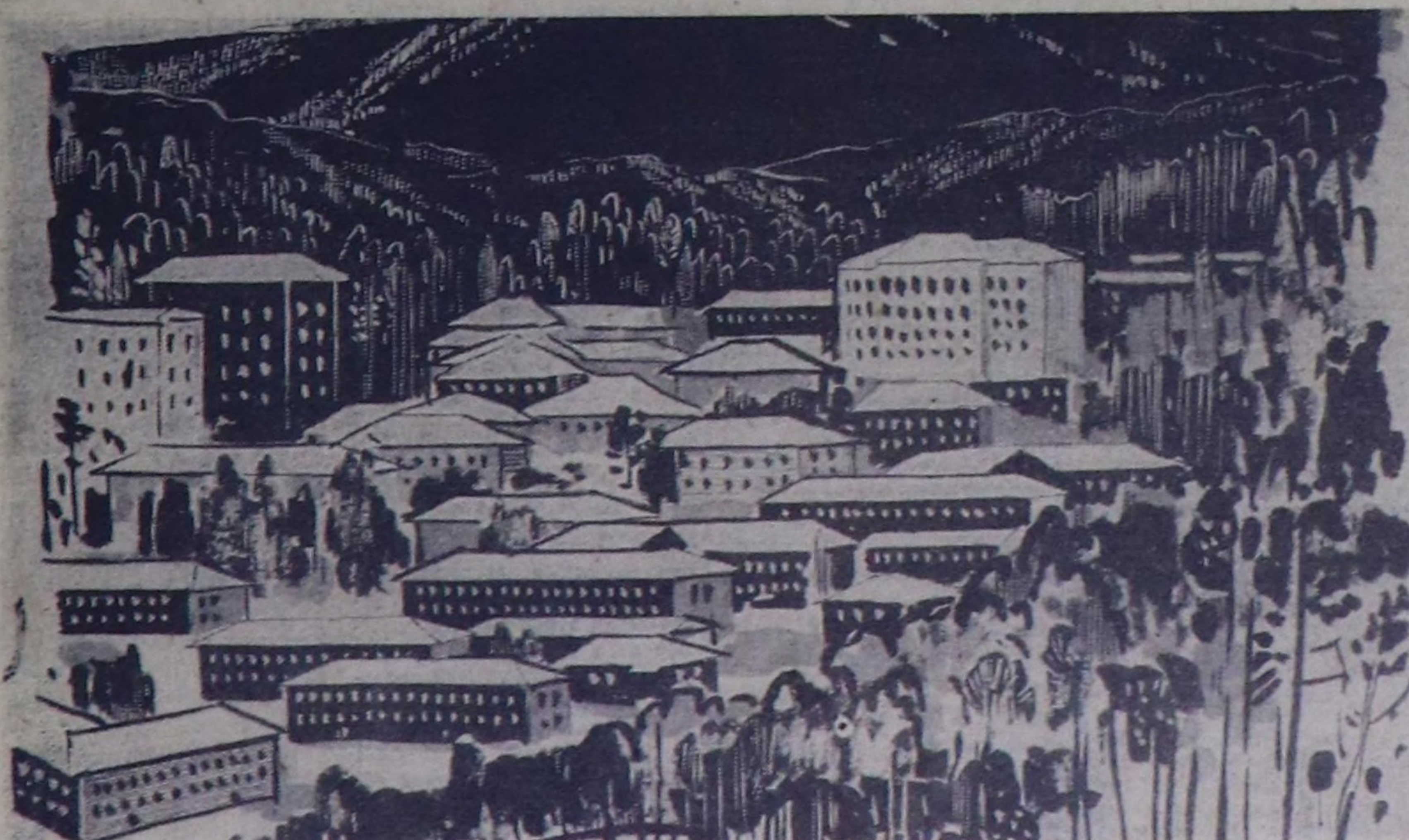

«ХОВУ-АКСЫ БӨГҮН». С. УЙНУКЭЙНИҢ чураан чуруу.

ӨӨРЕДИЛГЕЖЕ ЧАЛАЛГА

Кызыл хоорайның № 4 ортумак профессионал-техниктиг училищези сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур

Үш чыл хуусаалыг өөредилгеге ортумак эртем-биле черге-дештир дараазында мергежилдерни чедип ап болур:
— слесарь-сантехник
— чазаныкчы-тудугжу
— плита салыкчызы
— маляр
— конструкциялар эптээр дашчы
— штукатур
— газоэлектроканнакчы.

Үш чыл хуусаалыг өөредилгеге сес класс эртемниг оолдар, кыстарны хүлээп алыр.

Ортумак школа дооскан оолдар, кыстарны училище дараазында мергежилдер талазы-биле 9 ай хуусаалыг өөредилгеже чалап турар:
— чазаныкчы-тудугжу
— плита салыр шеверлекчи
— маляр
— конструкциялар эптээр дашчы
— штукатур
— газоэлектроканнакчы.

9 класс дооскан оолдар, кыстарны үстүнде айыткан бүгү-ле мергежилдерге ийиги курсче чалап турар.

Училищениң сургуулдарын чаагайжыткан нийти чурттаалга чери-биле, дыштаныр болгаш ажылчын хептер-биле, халас аъш-чем-биле хандырар. Училищеге кирерлер дараазында чиигелделерни ажыглаар:

— училищени дооскан соонда шалыңын төлээр ай хуусаалыг шөлээни бээр;
— өөредилгениң үезин нийти күш-ажыл стажынга санаар;
— каастакчылар мергежилинге киргеннерни эки аъш-чем-биле хандырар;
— училищени дооскаңнар дээди болгаш ортумак өөредилге черинге кирерде артык эргени ажыглаар.

Бүгү-ле мергежилдерге оолдар, кыстарны кирериниң экзаменнери чокка хүлээп алыр.

Киреринге дараазында документилер эргежок чугула:
— директорнуң адынга билдириишкин;
— шилеп алган мергежилиниң талазы-биле 4-кү ХПТУ-га хүлээп алыр дугайында (оглунуң азы уруунуң) ада-иезиниң дилег бижии:
— төрүттүнгенинң дугайында херечилел азы паспорт;
— эртемниң дугайында херечилел азы аттестат;
— кирр бижээниниң херечилели азы шериг биледи;
— школадан азы ажылдап турар черинден характеристика;
— чурттап турар черинден шынзылга;
— өг-бүлезиниң дугайында шынзылга;
— медицина шынзылгазы (№ 286 хевир);
— 3х4 хемчээлдиг 8 фото-чурук.

Училищениң адрези: Кызыл хоорай. Магистральная кудумчузу, № 1, телефон: 2-21-09, 2-54-14, 2-49-92.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарьаттың 2-23-35, солун кезбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг 198.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).

ТС—00738.